

דברי תורה

מאת

ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרשת

שבת הגדול

*

חג הפסח

שנת תשע"ג לפ"ק

*

יוצא לאור ע"י

מכון מעדני מלך וויזן

גליון תשמ"ט

תוכן הקונטרס

ז	פלאול לשבת הגדול
ח	דרשת שבת הגדול
טא	של"ם צו (שבה"ג)
כד	ליל הסדר
לד	של"ם שבת חוהמ"פ
לט	ליל שביעי של פסח
מג	נעילת החג פסח

להשיג אצל
מכון מעדני מלך וויען

185 Wilson St.
Brooklyn N.Y. 11211
718.388.1751.#117

דברי תורה

דרשת שבת הגדול תשע"ג לפ"ק

בסוגיא דאין שוחטין את הפסח על החמין

(פסחים סג.)

כבא מציעא י: ד"ה דאמר) בתירוץ הב',
דפירושו דהשליחות במל ע"ש. ואם כן
איך הפסח כשר בשוחט על החמין, הלא
חסר שליחות מהבעלים. (עיין במנחת חינוך
מצוה הי אות כב) שהעיר בזה בקיצור).

וקושיא זו תסובב בכפליים, חדא, על
מה שהפסח כשר, הא נשחט
בלי שליחות בעלים. שנית, על עצם הלאו
דלא תשחט, לדעת רבי שמעון דבשוחט
בפסול שלא לשמו שהקרבן פסול, אין
השוחט עובר על לאו דלא תשחט,
דשחיטה שאינה ראויה לאו שמה
שחיטה, והוי כנוחר, ולא עבר על לא
תשחט על חמין, אם כן איך יצויר לאו
דלא תשחט, כיון דביש לו חמין במל
השליחות, דאין שליח לדבר עבירה, הרי
נפסל הפסח, והוי שחיטה שאינה ראויה,
ואיך חייב לרבי שמעון.

ב.

והנה נחלקו הראשונים מי הוא
העובר על לאו דלא תשחט,

במשנה (פסחים סג.) השוחט את הפסח
על החמין עובר בלא תעשה
[דלא תשחט על חמין] וכ"ו. רבי שמעון
אומר הפסח בארבעה עשר [ששחטו על
החמין] לשמו חייב [משום לא תשחט על
חמין, דפסח כשר הוא, ושחיטה ראויה
היא], ושלא לשמו פטור [דפסול הוא,
ושחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה]
ע"כ. וכתבו התוס' (ד"ה השוחט) דאומר
ריב"א דהשוחט על החמין הפסח כשר,
דהא לא שנה עליו הכתוב לעכב ע"כ.

והקשו האחרונים הרי שחיטת פסח
צריכה שליחות מהבעלים,
דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל
(שמות יב-ו), וכי כל הקהל כולן שוחטין
והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן
ששלוחו של אדם כמותו (קידושין מא),
ואם כן השוחט פסח על החמין דעובר
בלא תעשה, אז כאשר יש לאחד מבני
החבורה חמין ברשותו, ועושהו שליח
לשחוט את הפסח, הרי קיימא לן (שם)
דאין שליח לדבר עבירה. ומבואר בתוס'

לדבר עבירה, והוי כשחט בלי בעלים,
ונימא דהקרבן פסול.

ג.

והנה במנחת חינוך (שם) כתב
להסתפק דיתכן לומר דהא

דשחיטת הפסח צריך בעלים, הוא רק
לקיום מצות עשה של ושחט, אבל אינו
מעכבת בהקרבן, וגם כאשר
בטל השליחות, אין חסרון בכשרות
הקרבן, אלא חסרה המצות עשה של
שחיטת הבעלים. ובאמת הכריח כן מרן
החתם סופר (שו"ת יו"ד סימן רצה ד"ה ולפום,
וסימן רצו ד"ה ומ"ש פרי"ט, וסימן שכא ד"ה מה
וד"ה שמעתי) מהא דאמרינן (ראש השנה ו.)
יקריב אותו יכול אפילו בעל כרחו,
תלמוד לומר לרצונו. וקשה איך סלקא
דעתך אפילו בעל כרחו, הא שחיטת
קדשים צריכה שליחות מהבעלים (רש"י
פסחים ז:), ואם הוא צווח לא בעינא אינו
שלוחו. ועל כרחך דהן אמת דמצות עשה
על בעל הקרבן לשחוט בעצמו או על ידי
שלוחו, אבל אין זה ענין כלל להכשר
קרבן, כי גם אם שחט אדם שאינו שליח
הבעלים כלל, הקרבן כשר, והבעלים
יוצאים ידי חובת נדרם, רק מצות עשה זו
שישחט הוא או שלוחו לא קיים, לכן קא
סלקא דעתך אפילו בעל כרחו, קא משמע
לן קרא לרצונו, שאין הכשר קרבן עד
שיאמר רוצה אני ע"ש. - והקושיא הוא
רק אם נימא דשחיטת הבעלים מעכבת
הקרבן, ובביטול השליחות גם הקרבן
פסול.

שיטת רש"י (ד"ה עד) דגם כל החבורה
עוברים כשיש חמץ להשוחט או להזרוק
או לאחד מבני החבורה. והתוסי חולקים
דאינו עובר אלא השוחט או הזורק, ולא
תשחט אמר רחמנא. ועוד איך יתחייב
הא לאו שאין בו מעשה הוא ע"כ.
ושיטת הרמב"ם (ספר המצות ל"ט קטו)
דרק בעל החמץ עובר ע"ש. ולשיטת
הרמב"ם יש מקום לומר, דמירי שלא
הודיעו להשוחט שיש חמץ ברשותו,
והוי השוחט שוגג, ומבואר בתוסי
(קידושין מב: ד"ה ואמאי) דבשוגג יש שליח
לדבר עבירה, כיון שלא שייך דברי הרב
ודברי התלמיד דברי מי שומעין. אך
לשיטת התוסי דהשוחט חייב מלקות,
אם כן על כרחך שהודיעו לו שיש חמץ,
והוי מזיד, ואם כן נימא אין שליח לדבר
עבירה.

אמנם אם השוחט הוא גם כן אחד
מבני החבורה, ושוחט עבור
עצמו, וגם עבור שולחיו בני החבורה,
הרי אמרו (בבא מציעא ה.) באמר לשלוחו
צא וגנוב לי וגנב פטור [המשלח פטור
מלשלם כפל, דקיימא לן אין שליח לדבר
עבירה להתחייב שולחו אלא שליח].
ושותפין שגנבו חייבין [אחד הוציאה
מרשות בעלים לדעתו ולדעת חברו].
דאמרינן מנו דזכי לנפשיה זכי נמי
לחבריה ע"ש, ואם כן כאן ששוחט גם
לעצמו הוי שליח גם לשולחיו. אמנם
כאשר השוחט אינו אחד מבני החבורה,
הדרא קושיא לדוכתיה דנימא אין שליח

ד.

ונראה לומר בזה בכמה אנפין, דהנה בגמרא (תמורה ד') פליגי אביי ורבא אי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד מהני. והקשו בתוסי (דייה רבא) דלדעת רבא דלא מהני, אם כן שוחט פסח על החמץ לפסול הקרבן, דלא מהני השחיטה. ותירצו דבירושלמי דורש קרא, דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי, אף על פי ששחטו על החמץ נקרא זבחי ע"כ. והנה בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אה"ע סימן עו) בתשובת הגאון מהאמבורג כתב, דהא דכתבו התוסי דבאין שליח לדבר עבירה השליחות בטל, הוא מטעם דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ובטל השליחות. ואם כן בלאו זה דלא תשחט על חמץ דם זבחי, שגילתה התורה דאי עביד מהני, דאף על פי ששחטו על החמץ נקרא זבחי, אם כן חל השליחות גם בדבר עבירה, דבלאו זו של לא תשחט אמרינן אי עביד מהני, ושפיר הוי שחיטת הפסח בשליחות הבעלים.

ומה שקשה על רבי שמעון איך יתכן שיתחייב השוחט על החמץ, הא כיון דאין שליח לדבר עבירה, בטל השליחות, והוי הקרבן פסול, וממילא הוי שחיטה שאינה ראויה שאין שמה שחיטה, וליכא לאו דלא תשחט, יש ליישב ביתר שאת, דידוע קושיית המהרש"ם (וי"ד סימן קטו) על המשנה דשוחט בשבת שחיטתו כשרה (חולין יד.),

ואמאי נימא לרבא אי עביד לא מהני. ותירץ המהר"ם (ה"א סימן סט), ומהר"ם צהלון (סימן טז) דכיון דגם אי נימא אי עביד לא מהני והוי השחיטה נבילה לא יתוקן האיסור של נמילת נשמה, דמכל מקום לא הוי מקלקל, דתיקן להוציא מידי אבר מן החי לכן נח (פסחים עג.), וכיון דלא יתוקן האיסור בזה, לכולי עלמא אי עביד מהני ע"כ. ואם כן לכאורה לרבי שמעון דשחיטה שאינה ראויה לא הוי שחיטה והוי נבילה, אי נימא על השליחות אי עביד לא מהני ובטל השליחות, והוי הקרבן פסול, לכאורה שפיר יתוקן הלאו דלא 'תשחט', דאין זה שחיטה.

אמנם זה אינו, דמבואר בגמרא (עירובין קד') וברמב"ם (הי בית המקדש ג-טז) דהמכנים שרץ למקדש או לעזרה חייב על לאו דלא יטמאו את מחניהם, ומכל שכן נבילה שחמור משרץ (כמבואר ריש כלים). ומבואר בצ"ח (פסחים עג. ד"ה שחטו) דאי נימא אי עביד לא מהני בשחיטה, הוי כנוחר ומתה מאליה, והרי הוא מטמא כנבילה, דהשחיטה אינו מטהרתו ע"ש, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהד"ת יו"ד סימן ט). ואם כן אי נימא בשליחות שחיטת פסח על החמץ דבטל שליחותו, לא נרויח תיקון האיסור, כי הגם דיהני נגד הלאו דלא תשחט על חמץ, אבל כנגד זה הדר עליה לאו דלא יטמאו את מחניהם, ואם כן לא נועיל כלום אי נימא בזה אי עביד לא מהני, דמכל מקום ישאר באיסור לאו, וכיון

ענף ג) דאף דאיתא בגמרא (זכחים עז.) דאי פריק ליה מגואי לא הוי חולין שנשחטו בעזרה, דחולין ממילא הויין (עיין טורי אבן ראש השנה כח.), אך זה שייך רק בפדיון, אבל על ידי שאלה, דחכם עוקר הנדר מעיקרא, שוב אם ישאל לאחר שחיטה שפיר הוי חולין בעזרה]. ואכתי הוי דבר עבירה, ואין בו שליחות, דבכל אופן יהיה בשליחות זו דבר עבירה, דקודם שישאל יש לאו דלא תשחט על חמין, ואחר שישאל הוי לאו דחולין שנשחטו בעזרה, ואין שליח לדבר עבירה. ואולי כיון דהשוחט לא עולה על דעתו שישאלו הבעלים על הקרבן, והוי השוחט שוגג על לאו דחולין בעזרה, וכאשר השליח הוא שוגג יש שליח לדבר עבירה, והוי שפיר שחיטת הקרבן בשליחות הבעלים. [ואין בזה פטור משום התראת ספק דיכול לשאול על הקרבן, כמבואר בתוסי' גיטין לז. ד"ה ואפקעינהו].

והקושיא על רבי שמעון, איך יתכן לחייב שוחט הפסח על החמין, כיון דאין שליח לדבר עבירה, הרי קרבנו נשחט בלי שליחות, ופסול הקרבן, ואם כן הוי שחיטה שאינה ראויה, ולא עובר על לא תשחט על חמין. ולפי מה שנתבאר יתיישב הקושיא לשיטתו ביתר שאת, דהא תנן (פסחים פט.) נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט, רבי שמעון אומר עד שיזרק הדם, ומבואר בגמרא דלרבי שמעון נמנין עד שישחט, ומושכין עד שיזרק הדם ע"ש. ואם כן

דבאופן כזה אי עביד מהני, שפיר לא נתבטל השליחות, וחייבין משום לא תשחט על חמין.

ה.

גם יש לומר דבשחיטת קרבן על החמין לא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה, כיון דבידו של הבעלים לשאול על הקדשו, ויוכל לבטל ההקדש על ידי שאלה לחכם, ויעקר ממנו שם קרבן פסח, אם כן עצם שליחות שחיטה בהמה זו לא הוי דבר עבירה, דאין הכרח שיהיה בזה דבר עבירה, ושפיר יש בו שליחות. והגם דמבואר בתוסי' (כריתות יג. ד"ה ארבע) דאחר שנשחטו ונזרקו דמן כהלכתן ליתא בשאלה ע"ש. מכל מקום יוכל לשאול על הקרבן אחר השחיטה קודם הזריקה, (עיין שו"ת התם סופר יו"ד סימן רמג), ולא יעבור למפרע על לאו דלא תשחט על חמין. [והגם דבאתי לידי גזבר לא מהני שאלה, דקנאו הקדש, ואחר שנקנה להקדש אין שאלה, מכל מקום אם לא מסרו לגזבר אלא הכניסו לעזרה מבואר בקצות החושן (סימן רי סק"א) דאין חצר קונה להקדש, ושפיר כתבו התוסי' דרק אחר הזריקה לא מהני שאלה, שכבר נתקבל הקרבן לה'. ועיין בשו"ת התם סופר (שם) דבקדושת הגוף אף דאתי לידי גזבר מהני שאלה ע"ש].

אך אכתי יש לדון דממה נפשך הוי עבירה, דאם ישאל הרי יהיה חולין בעזרה, [ועיין בשו"ת באר יצחק (סימן כח

עשאו, וחידיוש של דין שליחות הוא, שגופו של השליח נעשה כגופו של המשלח. שנית, דהתורה גילתה דכל מה שמחוייב או רוצה אדם לעשות, אם עשה לחבירו שליח, יש להשליח כח לעשות דבר זה כמו המשלח, והחידיוש של שליחות הוא, שאין צריך לעשותו בעצמו, אלא שיוכל למסור הדבר לשליח, ויש כח להשליח לעשות הדבר כמו המשלח.

ולכאורה זה תליא בפלוגתא, דהרמב"ם (ה' גירושין ב-טו) כתב, בדין בעל שעשה שליח לגרש, ונעשה הבעל שוטה קודם שגירשה השליח, דהגט כשר מן התורה, אלא מדרבנן פסול שלא יאמרו שוטה בר גירושין הוא ע"ש. ואם גדר השליחות הוא להחשב כאילו המשלח עושהו בגופו, הרי כיון שנשתתף אין בכחו לגרש, ולמה הגט כשר, אלא על כרחך דסבירא ליה כאופן השנית, שכאשר ממנה שליח, יש כח להשליח לעשות כמותו, ולכן אחר שמינהו יכול השליח לגרש אף שהבעל אינו יכול לגרש בעת.

אמנם בטור (אה"ע סימן קכא) חולק, וסבירא ליה דהגט בטל מן התורה בנשתתף הבעל קודם הגירושין ע"ש. ולכאורה סברתו, דגדר שליחות הוא שגופו של שליח נחשב לגופו של משלח, ומה שעושה השליח נחשב כאילו עשהו המשלח, וכיון שנשתתף המשלח,

בשליחות על השחיטה אכתי אין כאן עבירה, שבעל החמץ יוכל עדיין להמשיך ידו מהחבורה אחר השחיטה קודם הזריקה, ואין השחיטה על החמץ. וגם כאשר ימשך בעל החמץ ידו מהקרבתו, לא נעשה הקרבן חולין בעורה, דשאר בני החבורה עדיין נמנו עליו, ושפיר לא הוי בזה משום אין שליח לדבר עבירה.

ו.

ובזה נבוא לבאר קושיית התוס' (ד"ה אין) על שיטת רש"י (ד"ה עד), דאם יש לאחד חמץ כל החבורה עובר. ואומר ר"י דלא מיחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק, דלא תשחט אמר רחמנא. ועוד איך יתחייב לרבי יוחנן הא לאו שאין בו מעשה הוא ע"כ. ונראה דרש"י סבירא ליה דכיון דעשו בני החבורה את השוחט לשליח, ושלוחו של אדם כמותו, הם כולם בכלל לאו דלא תשחט, דמעשיו של השוחט נחשבים כמעשה בני החבורה, ושפיר הוי גם לאו שיש בו מעשה, כיון דהשוחט עושה מעשה, ושלוחו כמותו. ואי דאין שליח לדבר עבירה, הרי כבר ביארנו דבענינינו שפיר חל מעשה השליחות גם בדבר עבירה.

וסברת התוס' דאכתי הוי לאו שאין בו מעשה, יש לומר דלכאורה יש לחקור בדין שלוחו של אדם כמותו, דיש לפרשו בתרי אנפי, חדא, שמחשבין כל מה שעושה השליח כאילו המשלח

שנתבאר לא קשיא, דמצרפין מעשה השליח עם כוונת המשלח, כיון דשלוחו הוא כגופו עיי"ש.

ומכא מקום לענינינו יש לומר דבסברא זו פליגי רש"י עם תוס', דלדעת רש"י שלוחו של אדם כמותו, שכל מה שעושה השליח הוא כאילו המשלח עושהו, דגופו הוא כגופו, ולכן בשוחט על החמין, נחשב ללאו שיש בו מעשה גם אצל בני החבורה ששלוחוהו. ודעת התוס', דשליחות הוא רק מסירת כח שגם השליח יוכל לעשותו, ונחשב לזכות או לחוב להמשלח. ושפיר הוא אצל המשלח לאו שאין בו מעשה.

ז.

עוד יש לומר לבאר שיטת רש"י דלוקין כאן על לאו שאין בו מעשה, דהנה בגמרא (מכות ה:) רצה הגמרא ללמוד דלאו שאין בו מעשה לוקין, ממוציא שם רע ומעדים זוממין דלוקין אף על פי שאין בו מעשה, ומשני מה להצד השוה שבהן שכן קנס. ופירש רש"י שם שכן קנס, וכל קנס חידוש הוא, ומחידוש לא ילפינן ע"כ. וראיתי באבני ציון (חייג סימן נ"ה אות א) שהביא מספר מאה שערים (שער לה) דאם כן לפי מה שמצדד במלא הרועים (חייב מערכת חידוש לא גמרינן מיניה אות ד') דחידוש מחידוש גמרינן, לא מיבעיא היכי דחידושיהן שוין, כגון בשר בחלב ובלאים, דחידושן הוא דכל חד וחד לחודיה שרי ובהדי אסור,

אינו עוד בעל גירושין. (אמנם בשו"ת עונג יום טוב (וי"ד סימן קיג) כתב, דיש לומר דגם הטור סבירא ליה דגדר השליח שיש לו כח לעשות כמו המשלח, ואף על פי כן פוסק דהגט בטל, דסובר כיון דנשתמה המשלח פסק כחו מלגרש, וגם שלוחו אינו יכול לגרש עיי"ש).

ומצינו כיוצא בה בקצות החושן (סימן ערי"ה סקכ"ד) שכתב, נראה דאם עשה שליח לגדור ולבנות בנכסי גר כדי לקנותו, והשליח לא ידע שהם נכסי גר, וקסבר שהם של המשלח, אף דהשליח לא מתכוין לקנותו, כיון דשלוחו של אדם כמותו, הוא כאילו המשלח עשה המעשה, והמשלח מתכוין לקנות עכ"ל. והביא שם כמה ראיות לדבריו עיי"ש. הרי דהגם דהשליח אינו מתכוין, ומעשה השליח אינו קנין, אנו מצרפין מעשה השליח להמשלח שנתכוין וקנה, הרי לנו דאנו מחשבין כאילו המשלח עושה המעשה בעצמו.

ובשו"ת אבני ציון (חייג סימן כב אות ה) כתב ליישב בזה קושיית

הקול אריה (חיי"מ סימן קיט אות ג) דאיך מהני שליחות בקידושין, והא קידושין הוא כמו קנין וצריך כוונה, ומבואר בב"ח (או"ח סוף סימן תלד) דבמחשבה כמו ביטול חמין לא מהני שליחות עיי"ש. ואם כן על כוונה לא שייך לעשות שליח, ואיך מהני קידושין על ידי שליח, הא לענין הכוונה לא שייך שליחות עיי"כ. אך לפי מה

דין עייכ. ומבואר במשנה למלך שם דכין שעשה לו שליח סתם שישחוט לו, והוא מעצמו שחטו בשבת, אין זה שליח לדבר עבירה, שלא נעשה שליחו אלא על מעשה השחיטה עצמה].

וכתב שוב, ואם החמץ לבני החבורה, הא אין בני חבורה עוברין כלל כמבואר שם בתוס' (ד"ה או). [והכוונה דאין העבירה לבעל החמץ אלא על השוחט והזורק, דלא תשחט אמר רחמנא. ואם כן אין שום עבירה להמשלה, ולא הוי שליח לדבר עבירה. אך אכתי תקשה לשיטת התוס' (שם) בתירוצו השנית, דאין בני החבורה לוקין דהוי לאו שאין בה מעשה עייש, ומכל מקום איסור לאו ביד כל החבורה. וגם לשיטת רש"י דכל החבורה עוברים על לאו דלא תשחט, וחייבים גם מלקות עליה (כמבואר במהרש"א על רש"י ד"ה הואיל), ולשיטת הרמב"ם דאינו לוקה אלא בעל החמץ לבדו עייש. ואם כן כשיש חמץ לאחד מבני החבורה, הרי עושה שליח לדבר עבירה, על כן כתב עוד], וגם אטו שלחוהו לשחוט על החמץ, הוא רק שליח לשחוט והיה יכול להמתין מלשחוט עד שיבוער החמץ, ואם הקדים לשחוט בעוד החמץ קיים, הוא עשה העבירה בלא שליחות המשלה, ולזה לא שלחו המשלה. [והכוונה דגם כאשר יש חמץ לאחד מבני החבורה, ואמר להשוחט שעושהו שליח לשחוט, הרי מעשה שחיטה זו שצוהו יתכן להיות גם

בכהאי גוונא ודאי דחד מחבריה ילפינן, אלא דגם היכי שאין חידושן שוין, דזה יש לו דבר אחד שהוא חידוש שאינו בכל התורה, וזה חידושו בדבר אחר, גם כן ילפינן מהדדי. אם כן אף דקיימא לן לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מכל מקום בלאו שהוא חידוש, כגון כלאים דהוי חידוש (פסחים מד). שוב לוקין אף בלאו שאין בו מעשה, דבחידוש שפיר מוכח ממוציא שם רע ועדים וזממין דלאו שאין בו מעשה לוקין עייש. ומעתה בלאו דהשוחט על החמץ יש חידוש, דבכל התורה אי עביד לא מהני, וכאן גילתה התורה דעביד מהני והוי זבחי, ושפיר ילפינן חידוש מחידוש, דהגם שהוא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו.

ח.

ובעצם הקושיא דאין שליח לדבר עבירה נתעורר בזה השואל בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אה"ע סימן קיב אות ה), והשיב עלה, לא ידעתי מה קשיא ליה, ממה נפשך, אם החמץ לשוחט, אין כאן שליח לדבר עבירה, הוא עצמו העובר והוא עצמו השוחט. [והכוונה, דכיון דבני החבורה עשו אותו שליח לשחיטת מצוה, והוא עושה מעצמו עבירה בעת השחיטה, לא הוי השוחט שליח לדבר עבירה. וזהו דוגמת מה שמבואר ברמב"ם (הי גניבה ג-ו) עשה שליח לשחוט לו, ושחט לו השליח בשבת, הרי הגנב חייב בתשלומי ד' והי, שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתת בית

הרי הוא שליח לדבר עבירה, ואין השליחות חל, והוי בקרבן שנשחטה בלי הבעלים, ואם הקרבן פסולה אז לרבי שמעון לא עובר כלל על לאו דלא תשחט, דהוי שחיטה שאינה ראויה].

בלי עבירה, שביד הבעלים לבער החמין קודם שחיטתו, על כן גם אם לא ביערו, מכל מקום שליחות השחיטה עצמה לא במלח. ויתכן דאין הכי נמי אם עשאו שליח בפירוש לשחוטו פסחו על חמצו,

* * *

אגרא דכלה דוחקא

ציתו, או דוחק דירתו, או ממאורעות שונות שעברו עליו בחייו, או שצטבעו הוא מושפל ונדכא וכהנה וכהנה, ומכל מקום יש לקבל הכל צאהצה, ולהיות שמח בחלקו. ומדת השמחה היא מעלה נפלאה כאשר האדם זוכה לזה, להיות אמונתו וצטחונו צה' איתנה, דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

ובפרט צבוא זמן מועדי ה', אשר בכל יום טוב יש מנזות מיוחדות למועד זה דייקא, וקיום מנזות אלו אינם כל היום כולו, אלא מנה ומרור צלילה ראשונה מקיים צשיעור מועט של כדי אכילת פרס, וישיבת סוכה צעת אכילתו ושינתו. אמנם מנזות אחת יש צחג צצוה מחוייב צכל השלש רגלים, ומנזותו יש לקיים כל היום והלילה כולו, והוא מנזות שמחת יום טוב, להיות שרוי צשמחה וטוב לצב כל ימי החג. והוא מהדברים הקשים ציותר לקיימם, כי לכל אדם יש דברים המעיקים על לצו, והוא נדכה ונדחק ממצבו, זה צכה

שבת שלפני הפסח קורין אותו צשם שצת הגדול, וכתוב צצ"ח (סימן חכט) דהוא מטעם, שהדריס צכפרים ועיירות היו צאים על שצת זו אל הקהילה צמקום שיש רצ דורש, על כן נקרא שצת הגדול, לפי שמתקצנים קהילות גדולות לשמוע הלכות גדולות ע"כ. — ואיתא צגמרא (ברכות ו:) אמר אציי אגרא דכלה [שצת שלפני הרגל שהכל נאספים לשמוע הלכות הרגל] דוחקא ע"כ. ולכאורה יש להצין, וכי כל השכר של הצאים לשמוע הדרשה, הוא רק עבור הדוחקא, ומהו עם שכר לימוד התורה שעוסקין צה או שעות ארוכות צתלמוד תורה צרבים. ועוד וכי יתאספו רק אנשים מחי מעט ואין דוחקא, או צצית המדרש גדול שיש רוח צמקום, ליכא אגרא דכלה, אמתמה.

וצראה, כי אדם לעמל יולד, וכל ימיו מכאצות וטירדות רצות עד אין שיעור, הן מצד טורה פרנסתו ומסחריו, והן מצד צריאותו, או שלום

(שמות יג-ז). ונראה כי ענין יציאת מצרים נותנת חיזוק רב לבני אדם שרוצים לשנות סדרי חייהם, להתעלות בתורה ועבודה, ואינם מאמינים בעצמם כי יש להם עוד תקוה להיות כקטן שנולד, ולהתחיל מחדש. אבל באמת לעולם לא מאוחר הוא, וכמה תנאים שהאירו את העולם בתורתם התחילו ללמוד אחר שעברו ימי הנעורים, ורבי עקיבא היה צור ארבעים שנה, ולמד ארבעים שנה, ושימש את ישראל ארבעים שנה (ב"ר ק-יא). ורבי אליעזר בן הורקנוס התחיל ללמוד תורה בהיותו בן כ"ב שנה (אבות דרבי נתן ו). ובני ישראל במצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה עד הדיוטא התחתונה, ואת ערום ועריה, ולא יכלו להתמהמה עוד שלא יפלו בשער הנו"ן, ומכל מקום זכו אחר כך לנצח מאפילה לאור גדול, עד שהגיעו למדריגת מלאכי השרת, צמתן תורה, אני אמרתי אלוקים אתם ובני עליון כולכם. וכאשר ראה ה' במצרים עוֹסֵם רְעוּס להתקרב אל ה', האיר להם ה' באור נפלא, עד שזכה גם שפחה לראות מה שלא ראה יחזקאל הנביא.

ובבזו שפירש צרע קודש (צרכה קידוש) תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, כאשר רוצים להתחיל לקרוא קדושה, לא יתייחס ממצבו, אלא יעלה על זכרונו יציאת מצרים, ומשם יקח חיזוק שיש כח

זה זכה, ומוטל עליו להסיח דעתו מזה, ולהיות אך שמח.

אכן הנהיגו שידרשו בשבת קודם החג, וחזן ממה שלומדים הלכות החג, דורשים גם בענינו של חג, דברי חיזוק ועידוד, לרומם את האדם באמונתו הטובה, להבין ולהשכיל כי כל מה דעבד רחמנא לטב עביד, ולהיות שמח בחלקו בעבודת הבורא שזכה לשרתו בלב חמים, ולפוס נערא אגרא, וצפרט בחג הפסח שציקודו היא השורש לאמונת אלקי עולם, ובשמיעת הדרשה, ובשימת לב להדברים ששומעים, יכולים להעביר הדברים הדוחקים על לבו, ויוכלו אחר כך להרגיש שמחת החיים, ולקיים שמחת החג כראוי. וזה האגרא דכלה, שכל אחד יוכל ליקח לעצמו אתו עמו מן הדרשה, לסלק מעצמו כל הדברים הדוחקים אותו, הן מהדברים הגשמיים והן מהדברים הרוחניים, ולהתעלות בשמחת החיים ובשמחת עבודת קונו, ויהיה אצלו היום טוב זמן של התעלות. וזה אגרא דכלה דוחקא, שממעט ומסלק הדוחקא שמדחיק ומכאיב את האדם.

*

חיזוק לבעלי תשובה מיציאת מצרים
החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון
הוא לכם לחדשי השנה

ההפלגה, ולהכין אותם זכור הצרול להיות מוכשרים לקבל עול תורה צמתן תורה.

ואמר הכתוב, ויראו את אלקי ישראל, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, וכעצם השמים לטוהר (ד-י), וברש"י לבנת הספיר, היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור זרמן של ישראל, שהיו משועבדים כמעשה לבנים, וכעצם השמים לטוהר, משנגאלו היה אור וחדוה לפניו (ויק"ר כג-ח) ע"כ. וזה בא ללמד ולעודד ולחזק את כל אחד ואחד, שגם בגדל ההסתר עמו אנכי בצרה, וגם כי אלך בגיא זלמות לא אירא רע כי אתה עמדי. והחודש הזה לכם 'ראש' חדשים, אנו מקבלים ראש ומוח חדש, עם השקפה אחרת על החיים, וראשון הוא לכם לחדשי השנה, לחדש ימי השנה בהתעלות יותר.

*

החכם בל שאיפתו להרבות תורה ומעשים טובים

הכתוב אומר, לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י-ב), ואנו יודעים כי לב כל האדם נוטה לשמאלו גם אלל החכם. אך הכוונה הוא, כי הלב הוא האבר השופע חיים לכל אבריו, וזהו חיות נפשו. ופשוטי ההמון כל שאיפת חייהם הוא להרבות

באדם להתעלות גם מדיוטא המתמונה ע"כ. ואם כן חודש ניסן, חודש הגאולה ממזרים, הוא ראש להתחדשות לבני ישראל, והחודש הזה לכם ראש חדשים, החודש הזה הוא ראש להתחדשות, היינו להתחיל מחדש, ולעשות פעולות להתקרב אל ה'.

עמו אנכי בצרה

ובמו כן אנו רואים במזרים, שגם בגדל ועוצם ההסתר, בעבודת הפרך בחומר ובלבנים, כאשר האדם נאנח וזועק לה', הקב"ה שומע שועמו, וכמו שנאמר (שם ז-כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים את נאקתם וגו', וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים. - ובאמת לפי ראות העין היה נראה לבני ישראל, כי ה' עוז אותם והסתיר פניו מהם, לא רק ליום או לשנה ולשזבוע וליוזל שנים, אלא להיות יותר ממאחיס שנה בשיעבוד, הם וזניהם ובני זניהם, ולא ראו אפילו יום אחד צחייהם חיי שלוה ומנוחה. אבל באמת נתגלה ה' אל משה בלצת אש מתוך הסנה (ג-ב), וברש"י ולא חילן אחר, משום (מהלים 56-10) עמו אנכי בצרה (תנחומא יד). ע"כ. והודיע ה' למשה בזה שאין הוא עוז את האדם אפילו לרגע. והכל היה לטובתן של ישראל, לתקן חטאי דור המצול ודור

ולחכמת התורה שצימין, לנצל כל שעה מימי חייו לסגל תורה ומצוות, והאי עלמא כזי הילולא דמיא, וחסוף אכול חסוף אשמי. לא כן הוא לב כסיל, לבו מסור ושואף תמיד על שמאלה עושר וכבוד, ומנפון זהב יאחה. ועל זה משבח לנו הכתוב את מרדכי הצדיק, איש יהודי היה בשושן הצירה ושמו מרדכי וגו' איש ימיני (אסתר ז-ה), כל שאיפתו היה רק לקנות מצוות ומעשים טובים שהוא לימין.

והנה התורה העידה עלינו, כי רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דברים ז-ו), לב ישראל הוא לב חכם לימינו. ועל זה צריכין להשתדל להגיע לידי מדה זו. אצל ההמון עם עיקרו של חייו הוא ריבוי ההון, וכל שאר הדברים הם טפלים וארעי, אצל האמת הוא להיפוך, ריבוי קיום מצוות ה', לסגל עוד ועוד מצוה, זהו העיקר, ושאר כל הדברים הם רק טפלים ועראי.

בכל מצב שהאדם נמצא

יש לו תפקיד בלגיונו של מלך

ונבאר הדברים צפוטוטו, מורגלים אנו לשמוע משחר טל ימי ילדותנו כי העיקר בחיי האדם הוא תורה, שיתעלה בלימוד התורה, ולהיות תורתו אומנתו, ולשאוף להגיע למדריגת ללמוד וללמד, שיגיע להיות גם מרביץ תורה לעדרים. וצודאי

הון ועושר, וכל פעולותיו ורעיונותיו סובבים להגיע לידי זה. לא כן החכם הרואה את הנולד, שאין מליון לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אצנים טובים ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד (אבות ו-י), ומשכיל להבין אשר לא עבור זה נברא, ואין זה תכלית חייו, הוא משים כל לבו ושאיפתו להרבות צמנות, וכל מצוה שבה לידו הוא שמח ושש עליו כמורא שלל רב. והוא רואה את הנולד כי העולם הזה אינו אלא פרוזדור צפני העולם הבא, והתקן עממן צפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין (שם ד-טו). ואין מאצדים רגע מימי חייהם שיעבור בהבל וריק, וטוב יום בחזריך מאלף צחרתי הסתופף צצית אלקי (מהלים פד-יא), וכל שאיפתו שיתן לו ה' אורך ימים, שיוכל עוד לקיים מצוות ה', כי צמתים חפשי (שם פח-ו), כיון שמת נעשה חפשי מתורה ומצוות (שבת ל.).

והנה חכמת התורה הוא צימין, שלל דרום נקרא ימין, והעושר הוא משמאל מצד נפון. וכמו שאמרו (צנא צתרא כה:): הרואה שיחכים ידריס ושיתעשר י'פין, וסימנין שלחן צנפון ומנורה צדרום. - וכמו כן אריכת ימים הוא מצד הימין וכמו שנאמר (משלי ג-טו) אורך ימים צימינה צשמאלה עושר וכבוד. ולזה אמר כי לב חכם לימינו, החכם כל חיות ושאיפת לבו הוא לזכות לימין, לאורך ימים צימינה,

עולמו כלל, וגם לו הזמין ה' תפקיד בחייו במצבו שהוא עומד. וכמו שצכל חיל וצבא יש מחלקות שונות, הולכי רגל, חיל יצבה, וחיל ים, וחיל אויר, וכאשר משלים האדם עצמו בתפקידו ומחלקותו מגיע לו 'מעדאל', כן הוא גם בלגיון של מלך מלכי המלכים, צכל מצב שהאדם נמצא ועומד יש לפניו תפקיד, לא רק השעות המוקדשות בצית המדרש בתורה ותפלה, אלא גם כאשר מסתובב בחצרות בעיני גשמיים. ואם עושהו צהכוונה הנכונה של צכל דרכיך דעהו, נפקס דינו צשלחן ערוך (א"ח סימן רלא) שעוצד את צוראו תמיד. ויש לו להכיר כי גם היום במצבו שהוא עומד צה, כל אחד צלי יוצא מן הכלל, יכול להיות עוצד את ה' כ"ד שעות ציום, אך מוטל לפניו לקדר את תוכן היום כראוי.

פדר היום של אברך כשר וירא שמים

זדהו התמונה של סדר היום מאצרך כשר וירא שמים. ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה לה' (במדבר טו-כ), כמו שפירשו המפרשים שראשית היום כאשר קס מעריסותו יקדיש לה', והוא סדר ללמוד קודס התפלה, כפי הזמן שעולה צידו, ושוב לעמוד להתפלל צמנין קצוע צמתניות מלה צמלה, ולכוין לפירוש המלות, אשר זה יתן לו חיות על כל היום. וכאשר האדם מתפלל צכוונה, אז תשעים אחוים צעיות של האדם מסתלקת

שהוא חמת לאמיתו, שיש לעשות כל ההשתדלות צעולם להגיע למדריגה זו, אחת שאלתי מאת ה' אותה אצקש צצתי צצית ה' כל ימי חיי, אשר למעלתו אין קץ, הן מצד שלימות עצמם, והן מצד שמזכים אחר כך את הרצים צתורתם. ומי שזיכהו ה' שהוא יושב אהל, מוטל עליו לנצל את ימיו לחיים של התעלות, לא רק צלימודו, אלא גם צעבודת ה', צתפלה וצאהבת ה' ויראתו, ולהתעלות מחיי גשמיים צאכילתו וכל מעשיו.

אמוצם המציאות הוא כי לזה זוכין רק יחידי סגולה, ואלף תלמידים נכנסין למקרא, ורק עשרה מהם יוצאין לתלמוד, ואחד מהם יוצא להוראה (ויק"ר ז-ח), והרצה עשו כרצי שמעון צן יוחאי ולא עלתה צידם, ורוב צני אדם לא זוכים שיהיה תורתם אומנתם, גם מאלו ששאפו והשתוקקו לכך, לא כולם יכלו לצעע זממם ולהוציאם מן הכח אל הפועל, והיה להם מניעות מצד פרנסת צני ציתם ומשאר קיבות. ולפעמים זה מציא את האדם לידי הנחה שהחסיר תכלית ימי חייו, ומציט על עצמו כאילו הוא פעליוער צל"א, הוא כצר החסיר מטרת החיים, וחסר לו שוב שמחת החיים צעבודת קונו.

אב"ל צחמת אין הדברים כן, ויש לו לידע ולהתחזק כי לא אצד

בדרך, לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר בכל רגע שעוכם עיניו מראות צרע מקיים מצוה מן התורה. - משא ומתן באמונה, השאלה הראשונה שיצטרך להשיב עליה נשאת ונתת באמונה, להזהר מגניבה וגזילה ואונאה ורצית וכו', וכאשר מאמין צה' לאמיתו, יודע שלא ירוח בלאו הכי פרוטה שלא מוכן לו צהיתר, וכמה דרכים למקום, והוא שש ושמוח על כל נסיון של מצוה שזדמן לו. והמעביד ישמור עצמו מאונאת דברים להפועל, וליתן לו שכרו בזמנו כפי שנקצב ביניהם, והפועל לא יבטל מזמנו כלום, וכמו שכתב הרמב"ם (ה' שכירות יג-ו) כדרך שמוהר בעל הבית שלא יגזול שכן עני ולא יעכזבו, כך העני מוהר שלא יגזול מלכח בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן, אלא חייב לדקדק עצמו בזמן, וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן (בראשית לא-י), לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה שנאמר (שם ל-מג) ויפרך האיש מאד מאד עב"ל. וכאשר הוא צה' הביתה, הוא מביא עמו יום מלא מצות כרמון. ושוב מנצל כל שאר שעות הפנויות לו לקביעת עתים לתורה, כל אחד לפי ערכו.

לדיות מקושר עם חבורה בלימוד מסכת מוב לגבר כי ישא עול, שיהיה מקושר עם חבורה שיש לו סדר

ממנו באמירת פסוקי דזמרה בזוונה, שמתעטם או במחשבתו כי יש מנהיג לצירה, והוא מושגח מאת ה' במשך כל היום, והוא נותן לו פרנסתו, ואין צריה בעולם יוכל לנגוע צמה שמוכן לו, והקצ"ה פותח את ידך ומשביע לכל חי, והוא עושה משפט לעשוקים ונותן לחם לרעבים, וכל מחשבות אדם ותחבולותיו הם הבל וריק, כי רבות מחשבות בלב איש וענת ה' היא תקום. אין לו רק להשליך יהבו על ה', ואל תבטחו בנדיבים, ולא בשוקי האיש ירצה אלא רוח ה' את יראיו המיחלים לחסדו, ולך ה' הגדולה וכו', והממלכה והמתנשא לכל לראש, והעושר והכבוד מלפניך, ובידך לגדל ולחזק לכל, והוא מגביה שפלים עדי מרום וכו' וכו'. ומנהרשימה הגדולה שהיה לו צעת שהתחיל להתפלל, כבר ירדו רוב הצעיות, מה לו לדאוג על עולם שאציו הנאמן דואג עבורו. ומעט הצעיות שעדיין נשארו לו אחר הפסוקי דזמרה, הוא מתפלל עליו צתפלת שמונה עשרה, ויואל מצית המדרש אחר התפלה מלא חיזוק שה' יזמין לו כל צרכיו, ומתמלא משעה זו ציראתו ואהבתו וצדיקותו לקונו.

אלפי מצות שיכולים לקיים במושא ומתן וכאשר יולא מפתח ציתו לעבודתו, יעמוד כרגע להתבונן כמה אלפי מצות עומדים לפניו לקיים במשך היום בכל רגע ורגע, שמירת העינים

בהוללות הכנסת כלה, והן למוקדות התורה, אשר שחרס אין קץ, ואין אדם מעני מן הדקה, אלא זה משפיע ברכה והצלחה בנכסיו, וכמו שהעידה תורה כי בגלל הדבר הזה יצרכך ה' אלקיך בכל מעשיך (דברים טו-י). והעיקר ליתן צפנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ומתאונן עם העני בצער, ומדבר לו דברי תנחומין. ואם נתנה צפנים זועפות ורעות הפסיד זכותו (לשון השלחן ערוך י"ד סימן רמט-א).

אמונם יש גם חסד בגופו, אשר זה יוכל כל אחד לקיים תמיד, לעזור לחצירו במה שיוכל ולעמוד לימינו בכל מה שהוא נצרך. ולחזק ולעודד את חצירו בדיבורו. ובגמרא (כתובות קיא:) אמר רבי יוחנן טוב המלצין שיניים לחצירו [שהשוחק שיניו נגלים] יותר ממשקהו חלב שנאמר (בראשית מט-י) ולבן שיניים מחלב, אל תקרי לבן שיניים, אלא ליבון שיניים ע"כ.

הישגחה בבית על צניעות בגדים

ובזו"ל על כל אחד להשגיח בציתו על הצניעות בצגדים, ולעורר תמיד לחשמו וצני ציתו ללכת רק בדרך נכונה, ולא להכשיל בני אדם, וטפח מגולה באשה ערוה, ופוזמקאות שהבשר נראה מתוכו אין זה כסוי (שלחן ערוך או"ח סימן עה-ה), ואסור לומר דבר שבקדושה כנגדו. ואיתא

קבוע במסכת מסויימת, ללמוד יום יום דף אחד או עמוד אחד, וזה יעזור לו שלא יתראל אף יום אחד בלי קביעת עתים לתורה, וזה יהיה עליו חוק ולא יעזור שלא יצטל אותה לעולם. ומי שהוא צעל כשרון יותר, יחזור על לימודו תמיד, שיהיו הדברים שונים צפיו, ואם ישאלך איש אל חגמגם, עד שיוכל לעמוד בכל חודש לבחינה על לימודו. ואמרו (פסחים סח:) רב ששת כל תלתי יומין מהדר ליה תלמודיה, ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי, לך קראי לך תנאי ע"ש. -

וכל היום כולו יהא מחשבתו במה שלמד, ובכל רגע פנוי על הדרך ובעת מלכתו יהיה ראשו בתורתו, ואז ירגיש סיפוק ושמחת החיים ביומו, ואין שיעור וערך אין יתקדש בהשקפתו ליהפך לאיש אחר, ויגדל סוג צנים שונה משאר בני אדם, ממולאים בדרך ארץ ומדות טובות ותורה ויראה, כי צית של בן תורה הוא סוג אחר לגמרי משאר צנים.

גמילות חסדים בגופו ובממונו

חז"ל (עבודה זרה יז.) אמרו, כל העוסק בתורה ואין בו גמילות חסדים דומה כמי שאין לו אלוה, על כל אחד מישראל מוטל לעשות חסד עם אחרים, עולם חסד יבנה. מי שהרחיב ה' גבולו בממון, ירגיש עלמו מאושר שיוכל לעזור ללצבות נשכרות, הן בהחזקת עניים צפרנסתם, והן

נמנא שצכל הבנים כתצה התורה כי ישאלך בןך לאמור (שמות יג-ד בנס, סג יג-ח בשאינו יודע לשאל, דברים ו-כ בנס), לצד זהבן הרשע, שלא נאמר לשון שאלה, אלא והיה כי 'יאמרו' אליכם בניכם (שמות יג-כו), וגם לא נאמר 'לאמור', שמבקש הבן השיבני תשובה. והוא מטעם כי החכם ששאל מה העדות, והתם ששאל מה זאת, רנוס לדעת ולשמע תשובה, כי אותה הם מבקשים. לא כן הרשע, הוא לא שאל, 'הוא אומר', ולועג על העבודה שלדעתו הוא דבר בטל, ואין רנוו בתשובה להוסיף דעה, ורנוו שיהיה הקושיא אלומה כדי שיהיה הלעג חזק, ולכן לא כתיב ציה לא שאלה ולא לאמור ע"כ. ואף על פי כן גם להבן הזה אמרה תורה שיש לומר לו צליל פסח דברים כדרכות, כי ליל זה שונה מכל הלילות, ומאיר צו אור גדול שיכנסו הדברים גם בצד הרשע.

ובציינו ציחקו אצינו כאשר רצה לצרך את עשו בנו, בחר לצרכו צליל פסח בשעת עריכת הסדר, ולכן אמרה רבקה ליעקב קח לי משם שני גדיי עזים (בראשית מ-ט), אחד לפסחו ואחד עשה מטעמים (פרקי דרבי אליעזר צג). כי יצחק הכיר את בנו עשו, שאינו איש תם ויושב אהלים, אלא איש יודע ציד איש שדה, ואיך יהיה כלי לקבל ברכות נשגבות הללו, על כן הזמינו לשלחנו לליל

בגמרא (יומא מז.) במעשה דקמחית, בצוכות הנניעות היתירה שהיתה צה, ילאו ממנה כהנים גדולים ע"ש. הרי לנו בצוכות מנוה זו זוכין להיות בניך כשתילי זיתים סביב לשלחןך. - ויש לעורר על הפירצה בזמן האחרון, שהכלות נכנסות לחופה בצרועות מגולות למחצה לשליש ולרביע, ומכשילים את הרצים. וציוס החופה שצריכין לעורר רחמי שמים על היווג, מתחילין דרכם לפרוץ גדרי הנניעות.

*

השפעת הפדר עצומה עד מאוד

בוצרת החג הוא, והגדת לבןך ציוס הוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות יג-ח), וכנגד הרצעה צנים דברה תורה, אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאל, אין שום חילוק צין סוגי הבנים שבצית, אם זהו בןך מוטל עליך לחנכו ולחכמו כפי מצבו ומדריגתו, ולכל אחד צריך לדבר לפי סוגו ומותו, ואין התשובה לשאלת החכם כפי שעונה להתם עם הרשע, וצליל פסח יש אור מיוחדת היורדת למטה, שאז יכנסו דבריו בצאני הבן, ויאמין בצאתו ובלב שלם צליאת מצרים. (עיין באהב ישראל לפסח ד"ה יכול).

ובבושך חכמה (סוף פרשת צה) כתב, דכשנתצונן בשאלת הבנים,

במארים וגו', ומסיים שם הכתוב, ויזנו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים, לחיותנו כהיום הזה, ונדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר זנו. ואין בתורה שום זכר לתשובה של הלכות הפסח, שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, גם יש להבין הלא כמה מצות ישנם בפסח, ולמה פירט הלכה זו דייקא. ועוד דהוי ליה למימר ואף אתה אמור לו 'הלכות' הפסח, ולמה אמר 'הלכות' הפסח. וידועים דברי החידושי הר"מ ז"ל דהטעם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, הוא כדי שישאר טעמו של פסח בפיו (פסחים קט"ו), ועל דרך זה יש להשיב להבין, שישאר לו טעמה של התשובה בפיו כל השנה כולה, ואמר לו כהלכות הפסח, האמירה תהיה דוגמת ההלכה של פסח שצריך להשאר טעם פסח בפיו, כן יחדרו ויכנסו הדברים בלבו שישארו בזכרונו גם לאחר זמן.

ויש לבאר הדברים ביתר ביאור, בהקדם לבאר עומק הכוונה במה שאמרו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואמר שמואל כגון אורדילאי לי וגוליא לאבא [לרב, דשמואל הוה רגיל לאכול בקינות סעודה כמהין ופטירות, ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גולות. ולשון אפיקומן, הוסיאו

פסח, ואז יעוררנו כדיבוריו ויכנסו ללבו, כי השפעת כח לילה זו עזומה עד מאד. וכדאיתא בתרגום יונתן (שם כ"א) שאמר לו, בני הא ליליא דין עילאי משבחין למארי עלמא, ואוצרי טלין מתפתחין ציה, והיינו שיורד אתערותא דלעילא גם בלי אתערותא דלתתא כמו הטל, ותוכל להיות זו כלי לקבל הצרכות.

ואמרו תז"ל (פסחים קט"ו): עד היכן הוא אומר [הלל], בית שמאי אומרים עד אם הצנים שמחה, ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים. ופירשו זו דאמירת ההלל בליל הסדר צריכה להאמר בהתעוררות קדושה ושמחה עזומה עד שיעשה זאת רושם כל כך על הצנים שיחשלו כולם למדריגה כזו, עד שתהיה אם הצנים שמחה. ובית הלל אומרים עד שגם הבן היושב אלל השלחן כחלמיש, יתהפך וימס לבבו להיות למעינו מים.

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן

והנה החכם שואל, מה העדות והחוקים והמשפטים אשר לזה ה' אלקינו אתכם. ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ע"כ. והיא פליאה הלא שאלת בן החכם ותשובתו נכתבה בתורה (דברים ו"ב) והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור, מה העדות והחוקים וגו', ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה

האבות, למחצה לשליש ולרביע, וכמעט שאין משפחה שלא תהא לקוי צוה, ואין בית אשר אין צו מת. ויש כמה בתים אשר לפני אחיה שנים היה יושב אלל הקדר הבן החכם, וכעת יושב אללו בן רשע, או עזב הבן את ביתו בכלל ואינו יושב עוד אללו, ה' ירחם. והרבה חצרותא עושה, ויתערבו צגויים וילמדו מעשיהם. הכלים החדשים של הטעכנולוגיא מגרים יכרו של חדס ללכת לטעום מתענוגי העולם. וכמו ששמעתי לאמור, הן אמת שהראשית החכמה מדבר כה נעים אל האדם, אלל חוצות העיר מדברים יותר נעים. וצימי קדם היו היהודים מאוסים צעיני בגויים, ולא היה יכול יהודי לשבת ולהשתעשע עמם יחד אלל אם כן נשתמד, כהיום הם עומדים ומקרבים בשתי ידיים כל מי שרוצה להתקרב, וצידיים חוצקות זרועות מקבלים כל מי שמתקרב אליהם.

והעבודה המוטלת צימים אלנו על האבות הוא, לא רק לחנך הצנים לתורה ומצותיה, אלל להנעים להם ההנהגה היהודית, שיכירו עד כמה מורס איש יהודי שומר תורה ומצותיה בכל פעולותיו, הוא שונה מהגוי בצלפי מדריגות, כדיצורו וצמעסיו ופעולותיו, גם בהנהגתו צין חדס לחצירו וצין איש לאשתו. ובגודל האושר שצריכין להרגיש שיוכל לשמש את קונו, מלך מלכי המלכים הקצ"ה,

והציאו מיני מתיקה] ע"ש. ונראה דאמרו חז"ל (מגילה ז:): רווחא לבקומי שכיחא [ריות מצוי לדבר המתוק, בתוך המעיים. וצעירו צין (פצ:): פירש רש"י המעיים מתרווחין לפנות מקום לדבר המתוק] ע"כ. אמנס אחר שמילא כרסו צדבר המתוק לו ציותר, נסתמו המעיים ואין צה מקום להכניס יותר, ואכילתו מאז הוא אכילה גסה שאין צה הנאה. וכאשר אלל הדבר המתוק לו ציותר, לא יוכל לאכול עוד יותר.

ובחג הפסח שאנו מקוצין אתכא דרחמנא (שלחן ערוך אר"ח סימן חע-ג), ואכילת קרבן פסח משלחן גבוה אנו וצוקין, אז אכילת מצוה ההוא צריך שמהיה להאדם המאלל היותר מתוק, שאין צעולם הגשמי מאלל יותר נעים ומתוק ממנו, עד שלא ישאר מקום צמעיו אחר אכילת הפסח לשוצע, שיוכל לאכול עוד מיני מתיקה, כי צטילה אללו מתיקותו נגד מתיקת אכילת מצוה של פסח ומצוה שאכל כעת, עד שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שיגיע לדרגא זו שיהא אכילת מצוה מתוקה לפניו כל כך שלא יאמר אחריו אפיקו מיני מתיקה, כי אין לפניו עוד דבר מתוק ממנו.

להנעים לבני ביתו ההנהגה היהודית

הנה יודעים אנו כי צהשנים האחרונות נתהוה ירידה גדולה צצני הנוער, עוצים דרכי התורה ודרכי

ועבודה זו מוטל על האז צביתו, והמלמד בתלמוד תורה, והמגיד שיעור צמתיצחא, להעלות תמיד נועם עבודת ה', ויגבה לבו דרכי ה', שאין התורה עול על האדם לענותו, אלא זהו לטובתו האמיתית צוה וצבא. וכאשר אומות העולם אומרים (שיר ז-א) שובי שובי השולמית [שובי שובי מאחרי המקום, השולמית, השלימה צאמונתך עמו], שובי שובי [אלינו] ונחזה בך [נתצונן אליך מה גדולה ליתן לך], אז כנסת ישראל משיבה, מה תחזו בשולמית [מה גדולה אתם יכולים לפסוק לי שתהא שוה לגדולתי] כמחולת המחנים [אפילו לגדולת דגלי מחולות מחנות המדבר]. מה יפו פעמיך בנעלים צת נדיב [צעליית הרגלים צת נדיבים]. וכי הם יכולים ליתן לנו להטעים אפילו יום טוב אחת של תענוג ונחת צבית יהודי, או אפילו רק שבת אחת כאשר יושבים בני המשפחה יחד, וכי יש אפילו מושג ומראה כזה צבית גוי. - גאווה דקדושה זו נריכין להכניס ולחדור בלב הצנים והצנות, שלא ימצאו צדום מקום שבעולם אהבה וחסד של צית יהודי שומר תורה ומצוותיה. ואין עוד אומה ולשון שיש ציניהם כל כך מוסדות של חסד צין אדם לחצירו כמו אללינו, וההנהגה היהודית עומדת גבוה באלפי אלפים מעלות מכל העולם כולו.

אשר שכרו אין קץ צוה וצבא, לחיי נצחיים עדי עד. ואשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתינו. וחכמי התורה בכל דור, היו החכמים היותר גדולים שבעולם, אשר כל רו לא אניס להם, ומנאו תענוגם רק צקיום התורה ומצוותיה.

ובבו ש כאשר האדם יוצא לעבודתו לנורך פרנסתו, אם יצטיתו לו סכום גדול עבור כל שעה שעובד, אז לא יהיה לו עבודתו למשא, ויהיה עומד ומנפה שיתנו לו עבודה, וישכס צבוקר צוריות ללכת לעבודתו, ויותר על תענוגו להשתעשע, עבור הרווח הגדול שמרויח, כן יש לידע ולהכיר ולהאמין, ששכר כל מצוה ומצוה עולה הרבה יותר, ויפה שעה אחת קורת רוח בעולם הצא יותר מכל חיי העולם הזה, עד שיתאוו ויזרו נפשו להגיע לקיום עוד ועוד מצוה, כי שכרו עמומה מאד.

ובזה גם ההכרת הטוב שאנו מחוייבים לצוראנו, אשר על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה, וערום יצא אדם מצטן אמו, וכל מה שיש לו הוא חסד ה' עליו. ואם ח"ו היה מעלים לרגע עיני השגחתו ממנו, היה מוטל כאצן דומם. ואילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקים להודות אפילו על אחת מרצבי רצבות הטובות שעשה עמנו, ומן הנימוס האנושי שיש לנו לעשות רצון קונו.

ער ולא יישן. ולדוגמא, ראיתי לספר מהגה"ש צעל קהלת יעקב מסטייפלס זצ"ל שפעם בא אליו אב לקבול על בנו שנוהג שלא כשורה, והשיב לו שילמוד עם בנו בכל יום בספר מוסר. שב האב לביתו וקרא להילד ואמר, הסטייפלער הורה שעליך ללמוד בכל יום מוסר, שב ונלמד. סירב הבן ולא הסכים בשום פנים. שב האב וסיפר שהענה נכשלה. שאל אותו מה אמרת לו, והאב חזר על דבריו. אמר לו לא נהגת כשורה, איך לרמוז אף לא לילד שאינו נוהג כשורה ועליו לשפר דרכיו, כי אז מעוררים בו יצר להכעיס ויתקומם כנגדו. אלא עליך לפנות אליו בצקשת עזרה, אמור לו צנחת, חפץ אני מאד ללמוד כמה דקות ליום בספר מוסר, אבל אין טעם בלימוד לבד, היכול אני ללמוד יחד אתך, המוכן אתה לשבת ולהקשיב לקריאתי. ואז יחוש הבן שהוא עושה לך טובה, ויפנים ע"כ. והוא מוסר השכל לשאר פרטים כיוצא בזה, להתצונן איך יוכל להנעים לו לעשות מה שרוצים ממנו.

ולבין כאשר הבן החכם שואל מה העדות והחוקים והמשפטים אשר נזהר ה', לא די צמח שיאמרו הלכות פסוקות, יש לעשות כך וכן, אלא יש להטעים אללו חשיבות קיום המצוות, וגודל המעלה שיש בצעייסת, ומה גם השכר המופלא שיש על כל מצוה, עד שיקבל על עצמו עול

ההנהגה בבית ברוח של אהבה וקירוב הלבבות

ועל דרך זה נריך להיות גם ההנהגה צבית, רוח של אהבה וחסד ורוך וחמלה, עד שלא ימצא הילד בית כזה בשאר מקום, וזה ימשוך אותו בעצמות האהבה שלא ינתק הקשר. וזהו עבודה רבה, להזהר שבשעה שהילדים צבית לא יהיה שום מתח, הדיבורים בין איש לאשתו והצנים יהיו צנחת, בלא נעקות וקולות מתוך כעס. וגם כאשר מתרמי דין ודברים לא יהיה זה נגד הילדים. ומכל שכן בצנחת וימים טובים יש להזהר ציותר, שיושבים אז ציחד כל היום, שיהיה יום של תענוג ושעשוע ושמחה עם הבני בית, עד שיתאוו לשבת הבא ולמועדי קודש הבאים. וצימי חול המועד ינצל הזמן על קירוב הלבבות, לנחת ציחד עם הבני בית ולהשתעשע, ולדבר עמהם בדברי תורה ועניני החג וסיפורי נדיקים.

ובבזו כן כאשר רוצה לעורר את הבן לעשות אחיה דבר, יחשוב מתחלה צאחה אופן לאומרו, שינעים לו, ולא יהיה לו הדבר לעול ולמשא, אלא יתענג לעשות הדבר ההוא. ומצינו כיוצא בזה בליל הסדר, דאיתא בגמרא (פסחים קט.) שמנזה לחלק לתינוקות קליות ואגחים כדי שלא יישנו וישאלו ע"כ. ואין כופין את התינוק לעוררו שלא יישן, אלא יטעים לו הדבר שיהיה

והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך ויצ"ל זה לנו מתפללים בצרכת התורה, והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך צפינו וכו', ונהיה אנחנו ואלהינו ואלהינו ואלהינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. התפלה כזה אינו על הארת עינים בתורה, או על הנלחה והתמדה בלימוד, אלא נקודה אחת, שמהא התורה עריצה ונעימה צפינו וצפי זרענו, להרגיש טעם ערב בתורה ומצויותיה, להיות פקודי ה' ישרים משמחי לב. וכאשר נזכה למעלה זו, אז נוכל להיות בטוח שיהיו אנחנו ואלהינו יודעי שמך ולומדי תורתך, כי לא ימצאו עריצות כזה בכל הצלי העולם הזה. וזהו גם התפלה של ודבק לבנו במצותיך (בצרכת אהבה רבה), כי התאווה שורשו בהלב, שמתאווה לתענוגי בני אדם, ונעשה דבוק לתאוותו שאי אפשר לו להתפרד ממנו, כן יזכנו ה' להיות תאות לבנו דבוק במצות ה', שנמצא בו כל סיפוקינו ושמחת חיינו. - ונקיים בתפלה, שנוכה לקיים מצות החג מתוך שמחה ורוצ דילות, לרוות נחת הרבה מכל יוצאי חלצינו, ונוכה להיות כלים לקבל האורות הגדולות שיורדות צלילה הזה, ולהתצטט מהוד זיוום, עדי נזכה לראות ביצועתן של ישראל בגאולה האמיתית על ידי דוד משיח לדקנו צמחה צימינו אמן.

התורה ומצויותיה מתוך שמחה ותענוג. ולכן אחר שהשיב האב לבנו עיני יציאת מצרים, הוא מצאנו לבנו שהחוקים והמשפטים אשר נזה ה' לנו, לא לתועלתו של ה' הוא, ואין זה לשיעבוד ועול עלינו, אלא לטוב לנו כל הימים, בעולם הזה ובעולם הבא, ולחיותנו כהיום הזה. ולא עוד אלא נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך את שכר פעולתך, ואין ערוך להשכר הגדולה על כל מצוה, וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת, ומצוה צרמבין שקרא גמול המצוה בשם 'צדקה', כי העבד הקנוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו, אם יתן עוד שכר בעבודתו, נדקה יעשה עמו.

ודבר זה נרמז בהלכה הנאמרה בפסח, שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שמהא אכילת הפסח מתוקה צפינו כל כך, עד שלא יוכל אחר כך לאכול עוד, כי אין עוד בעולם מאכל צסים יותר מאכילת הפסח, ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אפוקי מן. כן באופן הזה יהיה התשובה להבין על שאלתו מה העדות והחוקים, ואף אתה אמר לו 'כהלכות' הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, התשובה שלך להבין יהיה באופן שינעים צפינו קיום העדות והחוקים, שיעבוד את ה' מתוך שמחה וטוב לבב.

במעודה שלישית פ' צו (שבת הגדול) תשע"ג לפ"ק

הכוונה, למצד מצרים היה להם רשות
לצאת עוד צלילה, אבל ישראל לא
שמעו לצאת עד הצוקר.

אך יש לומר עוד, כי אמרו חז"ל
(ירושלמי פסחים ה-ה, וצמדרש תהלים
קיג) שפרעה מיהר אל משה ואהרן
ואמר להם, הרי מתו כל המצרים.
אמרו לו מבקש אתה לכלות את
המכה הזאת ממך, אמור הרי אתם
בני חורין, הרי אתם צרשומים, הרי
אתם עצדים של הקב"ה. התחיל פרעה
צווח ואומר, לשעבר הייתם עצדי, אבל
עכשיו הרי אתם בני חורין ע"כ. אם
כן באמת נעשו בני חורין צלילה,
ונגאלו משיעבודם למצרים עוד מצערב,
הגם שעדיין הם יושבים במצרים, הרי
הם כחורי הארץ.

אמנם חוץ משיעבוד הגוף בחומר
ובלבנים, היה גם נפשם
שקוע במ"ט שערי טומאה מקליפת
מצרים, ואם כי נעשו צלילה בני חורין
בגופם, מכל מקום מצבם נפש לא
נשתנה צוה, וטומאת מצרים עדיין
שקוע בתוך חוכם. אך צלילה זו האיר
ה' אור גדול על ישראל בתשובה
גמורה, וציוס הוציאם ה' גם משיעבוד
נפשם במ"ט שערי טומאה, ועל זה
נאמר שיצאו ממחרת הפסח ציד רמה,

ואי"ל לא הוציא הקב"ה את מצרים
ממצרים, הרי אנו וצנינו וצני
צנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.
ולכאורה יש להצין מהו ההכרח לזה,
הלא הרצה מלכות שהיה צימי קדם
כבר נאצד זכרם מריצוי המלחמות,
וכמה עצדים התקוממו ונעשו צני
חורין, ואיך פסק ותני שהיינו אנחנו
וצני צנינו משועבדים לפרעה למצרים.
ומכל שכן שפרעה לא יחיה לעולם.

ובתחלה נקדים לבאר מה דאיתא
במשנה (ברכות י:): מזכירין
יציאת מצרים צלילות, אמר רבי אלעזר
בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה
ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים
צלילות, עד שדרשה בן זומא שנאמר
(דברים טז-ג) למען תזכור את יום
צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי
חיך הימים, ימי חיך הלילות. ונראה
לבאר הטעם דציוס יש חיוב לכולי
עלמא לזכור יציאת מצרים, וצלילה יש
מחלוקת תנאי. דאיתא בגמרא (שם ט.)
אמר רב אדא הכל מודים כשנגאלו
ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב
[נתנו להם רשות לצאת] שנאמר (שם
טו-א) הוציך ה' חלקיך ממצרים לילה,
וכשיצאו לא יצאו אלא ציוס שנאמר
(צמדבר לג-א) ממחרת הפסח יצאו בני
ישראל ציד רמה ע"כ. ובפשוטו

תשועת עולמים (ישעיה מה-י), בעולם הזה הייתם נושעים על ידי בני אדם, ועל ידי שהיו צער ודם הייתם חוזרים ומשתעבדים, אבל לעתיד לבוא אני בעצמי גואל אתכם, ושוב אין אתם משתעבדים ע"ש. ולכן היתה מכת בכורות סיוס המכות, על ידי הקב"ה בעצמו, כדי שתהא נחמיות ביציאה זו, שתוכל להתעורר בכל שנה ושנה. וכמו שכתוב ב'צ'ור החיים הק' (במדבר כג-כב) א-ל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, לָשׁוֹן הוּא, כִּי בְּכָל לַיִל פָּסַח יְשׁ בְּחַיִּינָה עֲצֻמָּה שֶׁל יִצְחָק מִצְרַיִם, וְלָכֵן בְּכָל דּוֹר וְדוֹר חַיִּיב אִדָּם לִרְאוֹת אֵת עֲצֻמּוֹ כְּאִילוֹ הוּא יֹצֵא מִמִּצְרַיִם (פסחים קטו:): ע"ש.

ואם כן מעלה נפלאה היא שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוציאנו אז, ולא על ידי מלאך ושרף, כדי שנוכל גם אנחנו לזאת מהמצרים שלנו בכל שנה, כי מעשה ה' נחיים המה. וזה שאנו אומרים, ואילו לא הוציא 'הקדוש ברוך הוא' את אבותינו ממצרים, אלא היתה על ידי מלאך ושרף, אז לא היתה בגאולה זו מעלת נחמ, ואנו וצנינו וצני צנינו משועבדים היינו לפרעה מצרים, היינו שיעבוד הנפש להטומאה, אבל על ידי שהוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו, גם אנו וצנינו וצני צנינו בשנה ליציאת מצרים בזה, וצוה יכולים אנו בכל שנה ושנה להתעלות יחד עם צנינו וצני צנינו.

שלבם נרשותם ואינם כפופים עוד לטומאתם. וזהו עיקר חשיבות הגאולה, שיצאו מעומקי הקליפות, כי גאולת שיעבוד הגוף כבר עברה וצטלה במשך הדורות, ואכתי עצדי דאחשורוש אין. ולכן ציוס שהוא זמן עיקר הגאולה בודאי שיש לזכור תמיד יציאת מצרים, רק בצלילה זמן גאולת שיעבוד הגוף, פליגי אי יש זה חיוב הזכרה.

וז'הו שאמר התנא, הן אמת שמשיעבוד הגוף מצרים יתכן שצרכות הימים היו נגאלים, אבל שיעבוד הנפש, שהיו עומדים אז בשער הנו"ן של טומאה, ולא יכלו להתמהמה (שמות יג-לט), כי היו שקועים בטומאה שלא יוכלו לזאת ממנה לעולם, כידוע מהאר"י ז"ל, והיו נופלים בקליפת שרו של פרעה ומצרים, אז היה צוה אצידה נחמיות, ואנו וצנינו וצני צנינו משועבדים היינו לפרעה מצרים.

גם יש לומר על פי מה שדרשו (בהגדה) ויוציאנו ה' ממצרים (דברים כ-ח), לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שנאמר ועברתי בצרף בצלילה הזה וגו' (שמות יג-יג), אני ולא מלאך וכו'. ולכאורה מה מעליותה יש צוה, ומה איכפת לן אם היתה הגאולה על ידי מלאך ושרף. ופירשו דאיתא במדרש תנחומא (אחרי יג) ישראל נושע בזה

לנטוע בתוכם שיש צורח ומנהיג לעולם ומשגיח בתחתונים, וזה יהיה לו טוב לעולם ודפח"ת.

ויש להוסיף עלה, כי במתים חפשי (מהלים פח-ו), כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ג). אמנם אצ המגדל בניו לתורה, או רב שמדריך אחרים דרכי ה', גם כאשר הם נמנעים בעולם העליון, נחשבים הם כחיים, ומחשלים במדריגותיהם, כי נחשב להם כאילו הם מקיימים המצוות של צניהם ותלמידיהם, שהמה הביאו אותם לידי מדה זו. ובדוד המלך לא נאמר מיטה אלא שכיבה, מפני שהניח בן כמותו (בצא בתרא קטו), וכאשר אומרים שמועה מפיו, שפתותיו דובצות בקבר (בימות לו). ומרן מהר"ד מצעלוא ז"ע פירש הכתובים (דברים יא-ט) ולמדתם אותם את צניכם לדבר צם וגו', למען ירבו ימיכם וימי צניכם וגו', כי אז ממשיכים לחיות גם צמיתתם, ונחשב להם 'ימי השמים', הימים שהם כבר צשמים, כאילו הם 'על הארץ' ודפח"ת.

והנה צשעה שמלבישין להאדם הצגד של מתים, אינו יכול לדבר עוד, ולא יוכל לעשות דבר, ונעשה עומד. אמנם אם יגדל בניו לתורה ועבודת ה', אז גם עם הצגד הזה יוכל להיות שפתותיו דובצות בקבר ולהמשיך צמנות ומעשים טובים, על ידי עבודת בניו, ולא נאמר צו מיטה.

והנה מנהג ישראל תורה שלובשין צגד לבן (קיטל) לעריכת הקדר. ויש שכתבו הטעם צהיות שזהו צגד מתים, לובשים אותו כדי שלא תזוח דעתו. ואצא מארי זלל"ה היה רגיל לומר צליל פסח צתחלת הקדר, צשם החתן סופר, צטעם שלובשין קיטל צלילה זו. כי צאמת עיקר אושר האדם בעולם הזה המה בניו, כאשר מתגדלים ליראים ושלמים אין תענוג יותר גדול מזה לצבותיהם. וכמו כן צהיפוך ח"ו, לא יתכן צער יותר גדול מזה. אצל עוד יותר מזה הוא, כאשר צא העת לעזוב את העולם הזה, ואין מלוין לו לאדם לא כסף וזהו ולא אצנים טובים ומרגליות, אינו נושא עמו מאומה מכל כספו ורכושו. ובמתים חפשי, כיון שמת נעשה גם חפשי ממצוות ומעשים טובים (שבת ג). ולא נשאר לו מאומה רק הצנים, אשר צרא מוצה אצא, יעקב אשר פדה את אצרהם, ואז עומד ומנפה על המצוות ומעשים טובים צבניו עושים צהאי עלמא, אשר רק צכה זה יוכל להשתלות, ורק המה יצילו אותו מדינה של גיהנם. - ולכן צליל זה אשר עבודת האצ הוא להמשיך אמונת חלקי עולם צתוך צני ציתו, הוא לובש צגד של מתים, כדי שיתן אל לבו רגעא חדא, מה יהא כאשר ילבישו אותו צגד זה, שרק הצנים הללו הסמוכים על שלחנו כעת, המה יזכו אותו אם יהיו יראי ה', ולכן יתאזר כצבור להאריך צסיפור יציאת מצרים,

לעורר את האדם, שחס רוצה שכאשר יהיה מלוכש בצגד זה יוכל עוד לדבר ולקיים מצות, כמו שהוא עושה כן זלילה זה בצגדים לזנים, אז יתאמץ להשריש בצניו אמונת אלקי עולם, ואז גם צמיחתו יזכה להקרא חיים, להיות הולך ומוסיף בעבודת קונו.

על כן זלילה זה, שעיקר מצותו למסור אמונתו הטורה לצנינו אחרינו, אשר ראו אבותינו כח ה', לא מחקירה ולא רק ממסורת האבות, אלא ראו צמוחש צעיני צשר שיש מנהיג לצירה צעשיית אמות ומופתים צפרעה, וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. על כן

בליל הסדר תשע"ג לפ"ק

מפני כבודן של ישראל שמקלסין ציום, כן זליל פסח חשות גם זלילה, שכל ישראל בכל מקום מקלסין להקצ"ה בסיפור יציאת מצרים. וכן משמע צוה"ק (פ' צא) דאיתא שם שהקצ"ה שולח המלאכים למטה שישמעו הסיפור יציאת מצרים שישראל מספרים צשמחה, משמע שזכל הלילה הזה הם עסוקים צענין זה ואינם אומרים שירה. וצאמת איתא צוה"ק ר"פ צהעלותך (דף קמ"ט ע"א) ח"ל תא חזי צהאי ליליא דצעה קצ"ה לקטלא כל אינון צבורי וכו', אמו מומרין קמיה, אמר לון לאו עידן הוא דהא שירתא אחרא מומרין צני צארעה וכו', וישראל עצדין שירתא צקול רם, וכדין עביד לון צני חורין מכלא, ומלאכין עלאי וכל משריין כלהו הוו צייתין להון לקליהון דישראל וכו' עכ"ל. - זה היה זליל יציאת מצרים, ושייך ענין זה זכל לילות של פסח כני"ל. על כן מצקשים זך שוכן מעונה, צרקיע שצה דרים המלאכים, ויודע שזליל הק'

צודהגין צצבוש בגד צבן (קישא) בצ"ל פסח. ויש לומר על פי מה שפירש כ"ק אצא מארי ז"ל מה שאנו מתפללים אחר הסדר, זך שוכן מעונה קומס קהל עדת מי מנה, דהנה יש ז' רקיעים ואלו הן, וילון רקיע שחקים זכול מעון מכון ערצות (חגיגה י"ג), וחכר כאן הרקיע שנקרא מעון. וציאר על פי מה שאמרו חז"ל שם דרקיע הנקרא מעון צו כמות של מלאכי השרת אומרות שירה זלילה וחשות ציום מפני כבודן של ישראל, שנאמר (תהלים מ"ט) יומס יצוה ד' חסדו וזלילה שירה עמי. ופירש רש"י וחשות ציום מפני כבודן של ישראל שמקלסין ציום, שנאמר יומס יצוה ד' חסדו, יצוה למלאכים לשחוק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם התחתונים עכ"ל.

ואו"י יש לומר דכמו שזכל השנה כמות המלאכים חשות ציום

כשנושאין אשה אומרים שהשמחה
'צמעונו' ע"כ. ונראה כי המלאכים
נבראו ציוס שני למעשה בראשית, והיו
אומרים שירה לפני ה' יומם ולילה,
וכאשר נברא אדם הראשון, השמיק ה'
את המלאכים מלומר שירה. וכאשר
ראו המלאכים גדול חשיבות האדם
לפני ה', שעבור שירתו, שירה של
אדם יחידי, משתיק ה' רצבות מלאכי
מעלה, הכירו כמה גדול מעלת האדם
לפניו ית"ש, עד שהרגישו זכות לשמשו
ולהביא לפניו סעודתו.

*

קדש ורחיק. אומרים אותו זלשון
נוכח, ולא כמו שאר הסימנים
של רחנה מוציא מנה וכו', והוא להו
למימר קידוש רחיה. אך זה בא
לעורר את האדם, שמדברים אליו
במיוחד, וכל זן אומר להאז מוצלע
בלשונו, קדש עצמן, ורחק עצמן
מלכלוך. אם אתה רוצה לספר יציאת
מצרים, ולמסור האמונה הטעורה לזני
ביתך, אז יש לך מתחלה לקדש את
עצמן ולרחוץ את עצמן, ורק אחר כך
מגיד, תוכל להגיד ולהמשיך צעריכת
הסדר לבניך.

*

ובועדי קדשך בשמחה ובששון
הנחלתנו. היום צוקר נפל

הזה הם חרות מחמת שישראל מספרים
יציאת מצרים, ומן הראוי שהסיפור הזה
יעורר שהקצ"ה יפסיק מדוממותו
ושמיקתו כזיכור וגאל את עמו ישראל,
ויקומם קהל עדת מי מנה ע"כ.

והנה המלאכים לבושים בצגדי לבן,
וכמו שנאמר (יחזקאל ט-ג) לבוש
צדים. ואיחא צירושלמי (יומא ז-ג) ולמה
צגדי לבן [הכהן גדול משמש ציוס
הכיפורים צגדי לבן], אמר רבי חייל
בר אבא, כשירות של מעלן [של מלאכי
השרת המשמשים צרקיע], כך שירות
של מוטן, מה למעלן ואיש אחד בתוכם
לבוש צדים, אף למטן (ויקרא טז-ד)
כתונת צד קודש ילצב ע"כ. והנה
צלילה זה המלאכים חרות מלומר
שירה, ומנוה ה' עליהם לשחוק צשציל
שירתם של ישראל, אם כן מוטל עלינו
לומר שירה כזה, שתהיה מתאים
להשלים שירתן של המלאכים שנחסר
היום למעלה שירתם, על כן לעורר את
האדם שיתן דעתו על זה אנו ליוצאים
בגדיהם, לבוש הצדים, לזכור גדול
מעלתנו צלילה הזה, שאנו עומדים
כעת צשירתנו נגד שירת המלאכים.

והנה צשמחת חתן וכלה אומרים
שהשמחה צמעונו, וכתוב
צשיטה מקוצצת (כתובות ט). מפירושי
הגאונים הטעם, שמלאכי השרת
צצמעון היו מציאים לאדם הראשון
סעודתו ציוס שנשא חוה, ולכך

ציתו אחריו. והו' נחלתי' עדותיך לעולם, המצות ומעשים טובים אני מנחיל אותם גם לזני אחריו, כי ששון לזני המה, שאני מקיימם בשמחה וטוב לזני. והו' שאנו אומרים, ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו, כאשר ימי המועד עוזרים על האדם בשמחה ובששון, אז המועדים הללו הם בצחינת נחלה, שמוריישים גם לזניהם אחריהם.

*

בזוה"ק (פי בא מב:) בגין דא"ל מ"ל
 מ"ל, וכל פמ"ל דל"ע
 מתנבשין יחמאן ל"ן. ול"ך צי"א
 שקול דברים שומעין ולא רואים, והו'
 ליה למימר מתכנשין 'ושמען ל"ן'.
 ונראה כי צאמת הקול יש לו ממשות,
 שהרי יכולים לקלוט אותן על ידי כלים
 שונים כידוע, אלא שאין עין האדם
 יכולים לראותן מחמת דקותן. וצאמת
 צמתן תורה כתיב (שמות כ-טו) וכל
 העם רואים את הקולות, שנפקחו
 עיניהם עד שיכלו לראות את קול ה'.
 ואם כן שפיר יתכן כי עיני המלאכים
 יכולים לראות גם את הקול, והם
 רואים הקולות תמיד, ושפיר אמר
 וחמאן ל"ן.

*

אפ"ל כלנו חכמים כלנו נבונים מצוה
 עלינו לספר ביציאת מצרים.

פסקא צפי הכתוב (מהלים קט-קיא)
 נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לזני
 המה. ועלה לי מיד צמחצה פירוש,
 כי כל מצוה יש לה זמן קצוב
 להתקיים, יש מצות שקיומם ציוס ויש
 צלילה, ומצות קריאת שמע רק עד ג'
 שעות, ומצות תפלה רק עד ד' שעות.
 וישנם מצות שקיומם רק פעם אחת
 בשנה כגון מצות הפסח וכו'. אמנם
 מצינו בקרבן, זאת תורת החטאת, זאת
 תורת האשם (ויקרא ו-יח), כל העוסק
 בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, וכל
 העוסק בתורת אשם כאלו הקריב
 אשם (מנחות קי.). ומצוה צפ"ק
 דכן הוא בכל המצות, שכאשר עוסק
 בהלכותיה נחשב לו כאלו קיימו
 בפועל. והנה פקודי ה' ישרים משמחי
 לז (מהלים יט-ט), והתורה הקדושה
 היא ששון לז האדם. ולכן אמר נחלתי
 עדותיך לעולם, אני מקיים מצות
 התורה 'לעולם', גם כאשר קיום
 המצות הללו תלויים רק בזמן קצוב,
 אני יכול לקיימם לעולם, כי ששון לזני
 המה, על ידי התורה שאני לומד שהם
 ששון לזני, אוכל לקיים כל המצות בכל
 עת ובכל שעה.

ונראה עוד, כי עבודת ה' שהאדם
 מקיים בשמחה, זה מנחיל
 גם לזניו אחריו, כי רואים הם תמיד
 לנגד עיניהם החיות והשמחה בעבודת
 ה'. אבל אם העבודה הוא רק מחמת
 הכרח ועול, לא יקנה צוה לזני

ונראה על פי מה ששמעתי פעם
 נחות מחסיד זקן שלא המשיך ללכת
 להשלמות של צן רבו, ואמר כי הוא
 יש לו זכרון טוב, וזוכר איך היה
 נראה השלחן לפני שנה, ואין לו עזור
 מה ללכת עוד הפעם, רק חלושי
 הזכרון ששוכחים העבר, הם הולכים
 בכל שבת. והיינו כי הנדיקים הקודמים
 היו מתעלים מיום ליום, ועבודת כל
 שבת ומועד היתה עבודה מיוחדת
 שלא זכו עדיין לראותה, ולא היה שזה
 שבת אחת לחצרתה, והרגישו
 התעוררות חדש בכל פעם. והנה אנו
 מצויים לספר יציאת מצרים בכל שנה
 ושנה, והחכם והנבון יאמר הוא זוכר
 את הכל משנה הקודמת, ומה לו
 להוסיף ולעסוק בספור יציאת מצרים,
 אחר שידע כבר את הכל. אבל האמת
 הוא כי אין דומה שנה זו לשנה
 שעברה, כי כל המרצה לספר ביציאת
 מצרים נעשה אותו אדם משוכח יותר,
 ואחר שבמשך השנה הזכיר יציאת
 מצרים מאות פעמים, פעמיים בכל
 יום, הוא עומד במעלה גבוה יותר,
 והאור היורד עליו זלילה זו מאיר
 עליו ביתר שאת ממה שהאיר בשנה
 שעברה, ועל כן גם כאשר כלנו
 חכמים ונבונים מצוה עלינו לספר
 ביציאת מצרים, כי המרצה לספר
 ביציאת מצרים הרי זה משוכח.

*

והגדת לבנך ביום ההוא לאמור.
 המפרשים כבר האריכו לבאר
 צמה חלוק מצות סיפור יציאת מצרים
 זליל פסח, ממצות זכירת מצרים כל
 השנה. ומשמיה דהגר"ח מצריסק ז"ל
 נאמר דיש שלשה חילוקים, חדא,
 דמצות זכירה היא לעצמו, וזליל פסח
 יש מצוה בסיפור לאחר צדך שאלה
 ותשובה. שנית, שצריך להתחיל בגנות
 ולסיים בשבח. שלישית, מצוה לספר
 טעמי המצות של פסח, וכל שלא אמר
 שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי
 חובתו, ואלו הן, פסח מצה ומרור
 ע"כ.

והנראה עוד כי יש חיוב לראות את
 עצמו כאלו הוא יצא ממצרים
 וכו' (פסחים קטז:). וצ"מ הגירסא
 חייב 'להראות' את עצמו (ה' חמק ומנה
 1-1). ומשמע שם דגם חיוב הסיבה
 הוא מטעם זה. ולכן יש לסדר שלחנו
 בכלים נאים כדרך בני חורין (ש"ע סימן
 מע-3). והציאור צוה נראה, כי הנה
 אנו קורין זכירת יציאת מצרים זליל זה,
 בשם 'סיפור', או בשם 'הגדה', שכן
 נאמר בקרא (שמות י-3) למען תספר
 בצונו צנך וגו', וכן (שמות יג-1) והגדת
 לבנך. והענין הוא כי יש סיפור צדיבור
 ויש סיפור צמעשה, וכמו שנאמר
 (תהלים י"ג-3) השמים 'מספרים' כבוד
 ח-ל ומעשה ידיו 'מגיד' הרקיע וגו',
 אין אומר ואין דברים זלי נשמע קולם.
 וכל פעולה שהאדם עושה המראה על

משוּבַּח, שלא רק דיבור הוא מספר, אלא גם צעֵם התנהגותו הוא מספר, והוא מרצה לספר, שמספר גם צמעשו צפועל צלי דיבור, הרי זה משוּבַּח. וכל הלילה שמיסב צעריכת הסדר, גם כאשר אינו מספר דיבור, אלא מראה צעֵמו כאילו יאֵל ממזרים, הרי זה גם כן כמי שמדבר ומספר.

ויש צוה הוראה להאב המחנך את צנו צלילה זה, ומספר לו יציאת מזרים, כדי למסור לו חמונת חלקי עולם שקבלנו מאבותינו. כי חינוך אינו רק מה שמדבר אליו ומדריכו, אלא חלק מחינוכו הוא, הנהגת עצמו, שזה גם כן מדבר ומספר, והחינוך צמה שמראה לו דמות חי, עושה לפעמים רושם יותר מעצם הדיבור. ודוגמת השפעת לילה זה על חינוך הצנים, שמה שמראה צעֵמו כאלו יאֵל ממזרים, עושה רושם עוד יותר מהדיבורים. וכמאמר העולם שתמונה אחת מדבר יותר מאלף תיבות.

*

בִּלְ ימי חייד לֵהביא לַימות המשיח. אֵם כי התורה הזאת לא תהא מוחלפת גם צימות המשיח, ואֵם כן למה צריכין קרא לרבות לימות המשיח. אֵךְ צהיות כי צן זומא הקשה וכי מזכירין יציאת מזרים לימות המשיח, והלא כצ נאמר (ירמיה

החירות, הוא מספר צוה יציאת מזרים. וכל כלי נאה המונחת על השלחן, ועצם יציאת עריכת הסדר, מספר צוה ענין יציאת מזרים. ומנות זכירת מזרים בכל יום הוא דיבור פה דייקא, וליל פסח יש מנזה גם צסיפור והגדה שאינו צפה, על דרך השמים 'מספרים' וגו' ומעשה ידיו 'מגיד' הרקיע, שזהו צפעולתם ולא דיבורי פיהם.

ואיתא צדגול מרצבה (א"ח סימן תעו) דאדם שאירע לו אונס, ואין הזמן מספיק לפני חנות, יקדש וישתה כוס ראשון, ויאכל כזית מנזה וכזית מרור קודם חנות, ואת ההגדה יאמר אחר חנות ע"כ. וראיתי לצאר צבריו, דלכאורה לרצי אלעזר צן עזריה שזמן אכילת מנזה עד חנות, אֵךְ ההגדה זמנה עד חנות. וכיון שמרור צזמן הזה אינו אלא מדרצנן והגדה מדאורייתא, מוטב שידחה את אכילת המרור לאחר חנות, וצמקומו ימהר לספר קצת ציציאת מזרים. אֵךְ לפי מה שנתצאר, דסיפור יציאת מזרים יכולה שתתקיים לא רק צאמירה, אֵם כן גם על ידי אכילת המנזה והמרור מתקיימת מנות סיפור יציאת מזרים. ומה שממשין לומר ההגדה אחר חנות, הוא מדין המרצה לספר ציציאת מזרים הרי זה משוּבַּח ע"כ.

ובִלְ זה נכלל צמאמרם וכל 'המרצה' לספר ציציאת מזרים הרי זה

העולה למעלה מליל זה היא צמעלה נפלאה, עד שמלאכי מעלה מתכנשין ואודן לקודשא צריך הוא. ומעתה יש לצייר בקל וחומר איך יהיה נראה סיפורי הנסים דלעתיד, שהנסים הללו הם רק טפלים להנסים של שיעבוד מלכות. ולא עוד אלא שרות הטומאה יעציר מן הארץ, ורצני רצבות ישראל יחזרו בתשובה, והמתים יעמדו בתחיה, עד כמה יעלה הנחת רוח לפניו אז. ואם כן בקיפור יציאת מצרים מעוררים לנו למעלה להציא את ימות המשיח, שיתעורר התענוג למעלה בגאולתם.

*

מתחיל בגנות ומסיים בשבח (פסחים קמז.) מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועבשיו קרבנו המקום לעבודתו. כי לנו אומרים הוציאנו מעבדות לחרות וכו', וכמו כן אומרים (בתפלת ערבית) ויציא את עמו ישראל מתוכס לחרות עולם. ולכאורה יצאנו מעבדות לעבדות, ומתח עבדי פרעה נעשינו עבדי ה'. אבל באמת המאמין האמיתי עול תורה ומצוות אינו כעבדות, ואדרבה אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שנאמר (שמות לז-טו) חרות על הלוואות, אל תקרי חרות אלא חירות (מצות ו-ג). כי צלי תורה אין האדם צרשותו אלא צרשות לבו, עבד לתאוותיו שאי אפשר לו

טו-ד) הנה ימים צאים נאם ה', ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הציא את זרע בית ישראל מארץ מצונו ומכל הארצות אשר הדחתים שם. אמרו לו, לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל לו (ברכות יג:), על כן צריכין קרא לרבות שגם צימות המשיח נזכיר יציאת מצרים. אך לפי זה תקשה להיפוך, הא יש בכלל מאתים מנה, ובקיפור הנסים הגדולים של שיעבוד מלכות, ממילא תהיה נכללת ניסי יציאת מצרים. ונראה דבגאולת מצרים היתה גם גאולת הנפש מעמקי הקליפות קרוב לשער הנו"ן בטומאה, ואיכות גאולה זו עדיפה מגאולה העמידה, שלא יהיו משוקעים באופן שלא יוכלו לצאת ממנה, אחר שקיבלנו את התורה שמסייעת להאדם לצאת מהטומאה, וכמבואר באור החיים הק' (פ' שמות ג-ח) דצאמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער הנו"ן ולהוציא בלעו מפיו וכו' ע"ש.

*

להביא לימות המשיח. פירשו המפרשים שימשיכו על ידי סיפורי יציאת מצרים, להציא את ימות המשיח. וענינו הוא, כי הנחת רוח

גוי, ועצמתי צאריך מנצרים אני ה' הזכות לצבות ולא מלאך.

*

ואראך מתבוססת בדמיוך ואומר לך בדמיוך חיי (יהוקאל טז-ו). ונראה כי חיות האדם הוא דמו, כי הדם היא הנפש (דברים יב-כג), ובשפיכת דמו מחסר חלק מחיותו. לא כן היא צמנות ה', כאשר מחסר דמו לעבודת ה', זה מוסיפה חיות. וכמו שכתוב בחידושי הרי"מ (ליום הכיפורים) דעינוי יום הכיפורים יש צו אצידת הנפש כדאיתא בגמרא (יומא עד:), על כן כשישראל עושין מצוה זו ואינן משגיחין על חיות נפשם, זוכין לעומתם לחיים מלאים ע"כ. וכמו שהאוכל ציום הכיפורים נכרת נפשו מחיים, כן לעומת זה העינוי ציום הכיפורים מוסיפה חיים. וכמו כן מצות מילה, המצטלו יש צו כרת נפשו, והמקיימו ומטיף דמו לה' הרי זה מציאה חיים. וכאשר רואה הקצ"ה אותנו מתבוססת צדס מצוה, ואומר לך צדמיוך חיי, שפיכת דם זה לא מגרע מן החיים אלא מוסיפה חיים.

*

מוציה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום ש"ל הפסיק בצקם ש"ל אבותינו ל'החמיץ וכו' כי גורשו ממצרים

לפרוש ממנו, ורק על ידי התורה זוכין לחירות האמתית, להיות לבו צרשותו, וכדאיתא צמדרש (צ"ר לד-יא) נדיקים לצס צרשותם, ורשעים צרשות לבן ע"ש. ועצדות ה' זו היא החירות האמתית, והוליאנו ה' ממנצרים לחירות 'עולם', להיות בני חורין מתאוות העולם. ואם האדם לא מרגיש הקירצות צעצודת ה', אז אי אפשר לו להודות כראוי על יציאת מנצרים, שהרי לא נעשה צן חורין, אלא נתחלק מעצד פרעה לעצד ה', ועל כן אנו אומרים ועכשיו 'קרבנו' המקום לעבודתו, שזהו קירוב של אהבה, ועצודת ה' אינו לעול אלא חירות האמתית.

*

ועברתי בארץ מצרים בל"ה הזה (שמות יב-יב), **אני ולא מלאך** וכו'. ויש לומר צטעמו, כי המלאכים קטרגו מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו'. וכמו שנאמר (דברים ד-לד) או הנסה אלקים לצוא לקחת לו גוי מקרב גוי, שהיו ישראל שוים להמצריים, גוי ככל הגויים. ורק הקצ"ה היודע תעלומות סתרי כל חי, ידע להצחין ציניהם, כי הללו עובדים צרצון, והללו מתוך אונס וטירוף הדעת (ילקוט שמות רלד). ולכן לא מסר ה' גאולתם ציד מלאך ושרף, שלא יהיה לצרצון להם לקחת גוי מקרב

אבותינו להחמיץ וכו'. וכן אמר לעשות לעמית, כאמרו ופתאום יבוא אל היכלו האדון וכו' (מלאכי ג-א) ע"כ.

*

בב"ל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג-ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמור, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ונראה כי האדם צריך לספר יציאת מצרים זהתרגשות כזו כאלו הוא בעצמו יצא ממצרים, ולא כסיפור מעשה ישנה, ואז יעשו הדברים רושם עז על בנו, שגם הוא יוכל להמשיך למסור סיפור זה לבניו ודורותיו אחריו. וזה שאמר והגדת לבנך ביום ההוא 'לאמור', שיתעלה בן למדריגה כזה שהוא ימסור גם אחרי זה לבניו, והגדת לבנך ביום ההוא, באופן כזה של לאמור, שבן יאמר זאת אחר כך גם לבניו אחריו. וזה רק כאשר תאמר לו בעבור זה עשה ה' לי' בצאתי ממצרים, שתרגיש בסיפורך כולו אתה יציאת מצרים, וה' עשה לי דייקא בצאתי ממצרים, הגדה כזו להבין יהיה גם לאמור, שהוא ימסור אותה גם לבניו אחריו.

*

והגיענו הלידה הזו לאכול בו מצה ומרור, בן ה' אלקינו יגיענו

ולא יכלו להתמהמה וכו' (שמות יב-לט). הנה כאשר אנו חוגגים החג של יציאת מצרים, אנו מצליטים באכילת המצה, כי 'בחפזון' יצאת מארץ מצרים (דברים טז-א). והענין בזה הוא, דידוע מהאר"י הק' שהיו ישראל משוקעים כבר צמ"ט שערי טומאה, ואם היו נכנסים בשער הנו"ן היו אבודים ח"ו, ועל כן הוליאם ה' בחפזון, כי לא יכלו להתמהמה עוד ע"כ. ויש בזה חזיון רב לכל אחד, שגם מי ששקוע כבר בדיוטא היותר תחתונה, גם כן יכול עוד לזאת מטומאתו, כי הרי הכלל ישראל היו בדיוטא היותר תחתונה, ומשם גאלם ה'. ומלך השני יש בזה מקום להתבוננות שישים אל לבו לשבז אל ה' בעוד מועד, כי יתכן ירידה עד השער הנו"ן, שנעלו ממנו שערי תשובה, ולא יוכל עוד לקום, ויש לזכור כי בחפזון יצאת מארץ מצרים.

גם יש רמז בהחפזון, שלא יתייחס האדם ממלצו הגופני, כי תשועת ה' היא כהרף עין, והכל הוא בחשבון נפלא מאת ה', וכאשר יבא זמן ישועתו, אז תבוא זאת בחפזון. וכמו שכתב הספורנו (בראשית מא-יד) וישלח פרעה ויקרא את יוסף וירצהו מן הבור ויגלה ויחלף שמלותיו. כדרך כל ישועת ה' שנעשית כמו רגע, כאמרו (ישעיה נו-א) כי קרובה ישועתי לבוא וכו', וכך היה ענין מצרים, כאמרו כי גורשו ממצרים, שלא הספיק צדיקן של

לא ראתה חלקים זולתך יעשה למחכה לו. ואם הנסים של יציאת מצרים המה פלאי פלאות, הרי הנסים של הגאולה העתידה תהיה פי כמה, עד שמהא הנסים של יציאת מצרים טפל נגד הגאולה של שיעבוד מלכות (ברכות יב:). וגם אם נקדר בגלותנו שיר על פדות נפשנו, לא נוכל לבטא צוה עומק הנסים והנפלאות שיהיה לנו לשור לעמיד, ויודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו.

*

אנו מקדימין מתחלה מצות מצה
ואחר כך מצות מרור, ושוב מסיימין במצות מצה, אבילת אפיקומן. ולכאורה טעם אכילת המרור משום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, וטעם המצה על הגאולה, שלא הספיק צדיקם של אבותינו להחמיץ וכו', ואם כן מן הראוי להקדים המרור הרומז להשיעבוד, ושזו לאכול המצה הרומז להגאולה. אך הענין הוא דאיתא בגמרא (מגילה יג:) אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן (אסתר ג-א), אמר רבא אחר שצרא הקצ"ה והקדים רפואה למכה [העתידה לצא לאחר זמן], דאמר רבי שמעון בן לקיש אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן צורא להם רפואה תחלה, שנאמר (הושע ז-א) כרפאי לישראל

למועדים ולרגלים אחרים וכו'. ויש לומר בדרך נחות, כי ההכנות למצות החג עולים ציגיעה רבה ועזומה, הן בהשבתת החמץ, והן באפיית המצות ופרטיה. ואנו מודים לה' על היגיעה, ואין אנו מתרעמים עליה, כי זהו לנו יתרון בחשיבות המצה, ולפוס נערא אגרא. ואנו מודים ומשבחים על מה ש'הגיענו' הלילה הזה לאכול צו מצה ומרור, שבאה לנו בעמל ויגיעה. ולא רק שאין אנו מתרעמים על זה, אלא אנו מוסיפין לבקש, כן ה' חלקינו 'יגיענו' למועדים ולרגלים אחרים, שגם הם יעלו לנו ציגיעה, כי חשובה מאד צעינו היגיעה למצה, וחציבה לנו מצוה צער ממנוה שלא צעור.

*

ונודה אך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. ונראה הכוונה במה שנודה שיר חדש, וכי הישנות כעורות הן שאין להודות בהם. אך הענין, כי האדם צעת נרה יוכל לדמות צדעתו מנצו שיהיה לו צעת הישועה, ולהכין ולקדר על זה שיר. וכדוגמת מי שהוא צצית האסורים, יודע חשיבות החירות שהיה לו קודם שנכנס לצית האסורים, ויוכל לקדר לעצמו שיר על גאולתו. וכמו כן החולה יוכל לקדר שיר על רפואתו, שהרי היה צריא קודם חליו. אבל הישועה הנפלאה שאנו מנפים לה, עין

עושין אותה בקטטה, דליכא כמזבה
 דלא רמי זה תיגרא ע"כ. הרי לנו כי
 לפי אופן קיום המזוה בראשונה,
 נשארת הארחה גם לדורות אחריה.
 והנה ישראל היו ערום ועריה, שלא
 היה בידם זכות לנאח ממנרים, וניתן
 להם מזות פסח מנה ומרור לאכול
 קודם יציאתם, וזה המשיכו הגאולה
 (רש"י שמות י"ג). והגאולה ההוא היתה
 כרוכה בעשירות, ואחרי כן ילאו ברכוש
 גדול (בראשית טו-י"ד), ולכן נשאר במזות
 מנה ופרטיה סגולה לעשירות. ועל כן
 הוא נקרא בשם לפון, על שם שפון
 מזלת את הזהב, דכתיב (איוב לו-כז)
 מפון זהב יאתה (בנח בחרה כה:), כי
 האפיקומן מסוגלת לרכוש גדול.

*

הענין שפותחין הדלת באמירת
שפוך חמתך על הגויים. יש
 לומר דאיתא בגמרא (יומא ט:): אם
 חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם
 דלת היא נצור עליה לוח ארו (שיר
 ח-ט), אם עשיתם עמכם כחומה
 ועליכם כולכם צימי עזרא, נמשלתם
 ככסף שאין רקב שולט בו [כך לא
 הייתם חסרים שכינה. ואז לא היו
 גולים שוב גלות אחרת, כדאיתא
 במדרש (שהש"ר ח-יג) שלא היה נחרב
 הבית המקדש], עכשיו שעליכם
 כדלתות [שער שיש בו שני דלתות,
 פותח אחד וחצירו סוגר, כך עליכם

[ואחר כך] ונגלה עון אפרים [על ידי
 מכה שאני מביא עליהן] ע"כ. וכמו כן
 בשיעבוד מנרים, עוד קודם שנתקיימה
 הגזירה של השיעבוד, כבר הקדים לה
 הרפואה, שאמר ה' עוד בצרית בין
 הצתרים, וגם את הגוי אשר יעבדו
 דן חכמי, ואחרי כן ילאו ברכוש גדול
 (בראשית טו-י"ד). ואם כן הבטחת
 הגאולה של המנה היתה קודמת
 לומררו את חייהם.

וזדו שאנו אומרים (בחפלת נשמת)
'מלפנים' ממנרים גאלתנו ה'
אלקינו, שהגאולה ממנרים לא נחדשה
אחר היותם בשיעבוד ממנרים, אלא ה'
הקדים הרפואה עוד קודם המכה,
ומלפנים ממנרים גאלתנו ה' אלקינו,
שהגאולה היתה מוכנת עוד קודם
הירידה לשיעבוד ממנרים. - ולכן אנו
מקדימין מתחלה אכילת מנה, לרמוז
שהרפואה קדמה להמכה, ורק אחרי
כן בא המרירות ממנרים. אך כיון
שבפועל היתה הגאולה אחר המרירות,
לכן אוכלים שוב מנה של אפיקומן
אחרי אכילת המרור.

*

צפון. יש לומר על דרך שאמרו (שבת
 קל.) כל מנה שקבלו עליהם
 בשמחה כגון מילה וכו', עדיין עושין
 אותה בשמחה. וכל מנה שקבלו
 עליהם בקטטה כגון עריות וכו', עדיין

במדרש (תנחומא בחוקותי ז) אילו היו יודעים העכו"ם שצביל עונות ישראל הם לוקין היו מעמידין להם צ' איסטרטיוטין לכל אחד ואחד מישראל כדי שישמעו את התורה ושלא יחטאו. ולא דיין שאין העכו"ם משמרין את ישראל, אלא עוד הן מצטלין אותן מן המצות, שאם יחטאו כל העולם לוקה שנאמר (חגי א-י) על כן עליכם כלאו שמים מטל, ואם אינם חוטאין כל העולם מתצרך צבילם ע"כ. והו שאמר שהגויים האלו לא ידעו, לא ידעו להשיג התועלת הרב שיש להם עצמם צבית המקדש וצשמירת התורה שישראל עוצדין אותך, ושפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעו, כי אכל את יעקב ואת נהו השמו.

לחלאין, נמשלתם כארו שהרקב שולט בו ע"ש. והנה הארבע כוסות רומזות על ארבע גליות שגלו ישראל, וכוס ישועות אשא. וכל זה נגרם על ידי שעלו מצבל רק כדלתות, ולכן צכוס הרביעי, הגלות המר הזה, אנו פותחין הדלת, להראות שזה גרמה מה שעדיין אנו משוקעים צגלות, ושפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעו.

ובתפלאים שפוך חמתך על הגויים אשר לא ידעו, דאיתא צגמרא (סוכה נה): אמר רבי יוחנן אוי להם לעוצדי כוכבים שאצדו, ואין יודעין מה שאצדו, שצומן צבית המקדש קיים, המצבא מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן ע"כ. ואיתא

בסעודה שלישית שבת חוה"מ"פ תשע"ג לפ"ק

לכס' צאן, מה רצה הכחוצ להדגיש צזה.

בושכו וקחו לכס צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח (שמות יז-כא). וצרש"י (יז-י) ולפי שהיו שטופים צעבודת כוכבים אמר להם משכו וקחו לכס, משכו ידיכם מעבודת כוכבים, וקחו לכס צאן של מצוה (מכילתא) ע"כ. ויש להצין הלא משיכת ידים מעבודה זרה הו מצוה צפני עצמה, ולמה עירב ציווי זה עם המצוה החדשה שנצטוו להם כעת לקחת הפסח. גם יש לדקדק על אומרו וקחו

וצראה להכחוצ אומר צהפטורת יוס צ' (מלכים ז גג-כא) וילו המלך את כל העם לאמר עשו פסח לה' אלתיכם ככחוצ על ספר הצרית הזה, כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים אשר שפטו את ישראל וכל מלכי ישראל ומלכי יהודה. ונתקשו המפרשים דאין אפשר דלא עשו

ישראל כפסח הזה במשך כל הדורות עד עת ההוא. וכתב במחזור דברי יואל (דף תקעו) לפרש על פי דברי הגמרא (יבמות קו.) 'קריב אותו (ויקרא א-ג), מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו, תלמוד לומר לרנונו, הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וכן אתה מוצא בגיטוי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. (ועיין ברמב"ם (הל' גירושין א-כ) ביאורו).

אולם בזמן צית מקדש הראשון היתה משונה דינו דקרבן פסח משאר מצוות התורה, ללא היו יכולים לכפות האדם לקיים אותו, דהא דרשו ז"ל (זבחים כב:) כל בן נכר לא יאכל בו (שמות יב-מג), מי שנתנכר מעשיו לאציו שצשמים. והא צית דין של מטה אין יודעים מחשבות בני האדם אם יש בו משום מחשבת עבודה זרה, וכיון דבעת ההוא היתה יצרא דעבודה זרה צתוקפו, וכהני הצמות הקריבו קרבנות לעבודה זרה, על כן אף כשהיה אומר רוצה אני, לא היו יכולים לידע בצירור לאן דעתו נוטה. אמנם בזמן שמלך יאשיהו על כלל ישראל, מנינו צפרשה דגן דרוה לצער כל העבודה זרות מארץ ישראל, על כן יש לומר דבעת ההוא היו יכולים לכפות את ישראל להקריב קרבנות פסחים, מאחר שלא היה אז שום עבודה זרה בכל ארץ ישראל.

וזהו פירוש הפסוק, ויזו המלך את כל העם לאמר 'עשו' פסח, מלשון גט מעושה (גיטין פח:), שהכריחם וכפו אותם לקיים מצוות קרבן פסח, אחרי שהוא ציער כל העבודה זרות שבארץ ישראל, וכמו שהעיד הכתוב (מלכים ב-כה) וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה, ואחריו לא קם כמוהו. ועל זה ממשיך הפסוק ואומר, כי לא 'עשה' כפסח הזה, היינו שעד זמן יאשיהו המלך לא כפו את ישראל שלא רצו להקריב הפסח, כיון שלא נתצטל אז עדיין העבודה זרות מכל וכל, ואי אפשר לעמוד על מחשבת האדם אם הוא כופר בצאמת עבודה זרה, מה שאין כן בזמנו שציער כל העבודה זרות, היו כופין שפיר לכל בני ישראל ודפח"מ.

ואם כן צמנרים שהיו ישראל שטופים בעבודה זרה, אי אפשר לזווחם על אכילת הפסח, שהרי כל בן נכר לא יאכל בו, והוצרך להקדים לזרוך מצוות הפסח, משכו ידיכם מעבודה זרה שלא יהיו צכלל בני נכר, ורק אחר כך יוכל לזווחם על לקיחת הפסח. ועוד גם זאת, כי צמנרים מי שלא רצה להקריב את הפסח, לא היו רשאים לכופו, כי אולי הוא בן נכר, ורק מי שנפשו נדצה מעצמו להקריב מרנונו, הוא נצטוה על מצוות הפסח. ועל כן דייק

ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו', כחב, וטענית יתכון על ענין הי כעל גדפי נשרין מן פילוסין, ואובילית יתכון לאתר צית מקדשא למעבד תמן פסחא, ובההוא ליליא אחיצית יתכון לפילוסין וכו' ע"ש. ומבואר מזה שהוציא ה' את ישראל ממצרים צלילה להכניסם לארץ ישראל לעשות את הפסח, ושזב החזירם למצרים. והקרבת הפסח היה במקום המקדש.

ובבואר צרמנ'ן (פ' מקן מז-ט) כי מרחק הדרך ממצרים לארץ כנען הוא כששה ימים ע"ש. והיינו כשהולכין ציוס כדרך הנוסעים שאין יוצאין צלילה. ואם כן אורך הדרך ממצרים למקום המקדש הוא 'דרך' של שלשת ימים לילה ויום. וזה שהצליעו צלשונס לפרעה, אנו רואים לזבח את הפסח במקום המקדש, והוא ממצרים דרך שלשת ימים. ואנחנו לא נלך על שלשת ימים, כי ישא אותנו על כנפי נשרים בשעה אחד, אבל דרך שלשת ימים נלך ונוצחה לה' אלקינו, ובאמת כן עשו שהקריבו את פסחם במקום המקדש.

ובזיה יש לבאר הנגינה על הכתוב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל (י"ב-ו), מונח רביע תציר. דאיתא בגמרא (כתובות עה) אמר אביי חד מינייהו [מצני ארץ ישראל] עדיף

ואמר 'וקחו לכם זאין', שלעצמם יקחו, אבל לא יכופו את מי שאינו רוצה ליקח, ורק מי שרוצה ליקח לעצמו צלי כפיה, יקריב את הפסח.

*

והנה ה' צוה למשה ללכת לפרעה ולומר לו, ה' אלקי העצריים נקרה עלינו, ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים צמדצר ונוצחה לה' אלקינו (ג-יח). ומשה קיים שליחותו, ואמר כלשון הזה אל פרעה, נלכה נא דרך שלשת ימים צמדצר ונוצחה וגו' (ה-ג). ויש להבין מהו ענין השלשה ימים דייקא, לא פחות ולא יותר. וגם מהו הכוונה 'דרך' שלשת ימים, ולא אמר נלכה נא על שלשת ימים לזבח. ועוד יותר תמוה שבסופן של הדברים לא דיצרו עוד מסכום הימים כלל, ולא הלכו שלשת ימים צמדצר להקריב את הפסח, אלא הקריבו את קרבנם צמנרים גופיה. ומה גם שבמכת ערוז כבר הסכים פרעה ואמר להם, לכו וצחו לאלקיתכם בארץ. ויאמר משה לא נכון לעשות כן וגו', הן נזבח את חובעת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו, דרך שלשת ימים נלך צמדצר (ח-כא). ובסוף מעשה חזרו הם עצמם ושחטו את הפסח צמנרים.

וגראה דהנה צתרגוס יונתן על הכתוב (שמות יט-ד) אתם

ישראל במנצרים למראות נבואות
עצמות כאלו. וגם להצין ההמשך מה
שאמרו זה א-לי, והזכירו צנין צית
המקדש סמוך לה, ואנוהו.

אמנם בגמרא שם הקשה, מתיב רב
נחמן בר חסדא ואמרי לה
רב חנן בר חסדא, היה היה דבר ה'
אל יחזקאל בן צווי הכהן צארך כשדים
(יחזקאל א-ג). טפח ליה אצוה צנסדליה,
אמר לו לאו אמניא לך לא תיטרוד
עלמא, מאי היה, שהיה כבר [כלומר
ההוא שעתא הוה ולא יותר. ויש
אומרים שהיה כבר צארך ישראל
ששרתה עליו רוח הקודש] ע"כ. וכן
כתב רש"י (שם ביחזקאל) אמרו רבותינו,
היה כבר, לפי שאין השכינה שורה על
נביא בחוץ לארץ, אלא על ידי ששרתה
עליו תחלה צארך ע"כ. וכן הוא
צילקוט שמעוני (רמז שלו). [ואמרו שם
עוד, ויש אומרים אף על פי שנדבר
עמהם בחוץ לארץ לא נדבר עמהם
אלא במקום טהרה על מים שנאמר
ואני הייתי על נהר אובל ע"ש]. הרי
לנו דאף שאין שכינה שורה בחוץ
לארץ, מכל מקום מי שהיה כבר צארך
ישראל, יכול להמשיך קדושת ארץ
ישראל על עצמו גם בחוץ לארץ, וזכה
גם שם להשראת השכינה.

ובצאתה יש לומר דלכן נשא אותם
על כנפי נשרים לעשות
פסח ראשון צארך ישראל, כי על ידי

[פקחים וחריפים] כתרי מינן. אמר
רבא וחד מינן [מתלמידי חכמים
שצצבל] כי סליק להתם עדיף כתרי
מייניהו ע"כ. ואם כן צן חוץ לארץ
שעולה לארץ ישראל מתעלה בצרבעה
מדריגות ממה שהיה מקדש. ועל כן
נרמזו צהנגינה ששחטת הפסח תהיה
צארך ישראל, שישא אותם על כנפי
נשרים ויניחם במקום המקדש, והו
מונח רביעי, שיהיו מונחים במקום
שיתעלו בצרבעה מדריגות שהיו
מקדש. אמנם יציאתם למקום המקדש
לא יהיה גאולה נחמי, אלא 'צביר',
שלאחר זמן קצר יחזירם הענן למצרים.

ועל פי זה יש לצאר מה שזכו
ישראל להתגלות השכינה
במנצרים, וכמו שדרשו וצמורא גדול
(דברים טו-ח) זו גילוי שכינה. ושז
כאשר צאו להים היתה ההתגלות עוד
יותר, ואמרו זה א-לי ואנוהו (טו-צ),
וצרש"י צכודו נגלה עליהם והיו
מראין אותו צאצבע, ראתה שפחה על
הים מה שלא ראו נביאים (מכילתא).
ואנוהו, אונקלוס תרגם לשון נוה,
ואצני ליה מקדשא ע"כ. הרי שזכו
למראה נבואה עוד יותר ממה שראה
יחזקאל הנביא. ולכאורה הרי אמרו
חז"ל (מועד קטן כה). כי נח נפשיה
דרב הונא וכו', פתח עליה רבי אצא
ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה
אלא שצבל גרמיה לו [שאין שכינה
שורה בחוץ לארץ] ע"כ. ואיך זכו

ישראל נושע זה' תשועת עולמים ע"כ. והרי גם גאולת מצרים היתה על ידי ה' בעצמו, ולא היתה תשועת עולמים.

אך צאמת יציאת מצרים היתה שתי פעמים, צליל פסח יצאו על כנפי נשרים למקום המקדש, וביציאה זו לא היתה גאולתם עדיין, כי הוחזרו שוב למצרים, וציוס שלאחריו יצאו ציד רמה, וזה היתה גאולתם. ומעתה יש לומר כי יציאתם צלילה בדרך נס על כנפי נשרים היתה על ידי ה' בעצמו, ועל כן אמר 'ויזיאונו' ה' ממצרים (ולא אמר לשון גאולה), כי היתה הוצאה מלכתחלה רק לפי שעה לצורך הקרבת הקרבן פסח. אבל הגאולה ציוס היתה על ידי משה ואהרן, ועל ידי שהיו על ידי צשר ודס חורין ומשתעבדין. - וזה נשכיל כי יציאתם צלילה מערות הארץ, מעומקי הקליפות קרוב לכניסת שער הנו"ן, עד המקום המקודש ביותר שבעולם בית מקדשנו, זה נשאר נצחי לעולם ועד, כיון שהיתה על ידי הקב"ה בעצמו. ולכן מסוגלים ימי הפסח שיוכל כל אחד להתרומם מדיוטא התחתונה עד לרום המעלות בקדושה, כמו שהוציאתם ה' אז מצרים, ונזכה לקבל הארת החג ולהתקרב צאהבה יתירה לאדון כל.

שהיו פעם אחת נשמות כל ישראל בארץ ישראל, שוב יוכלו להמשיך קדושה זו עמם בכל מקומות מושבותיהם. ולכן שפיר יכלו לזכות לראות מראה נצואה גם במצרים. ומה גם אחר כך על היס, מקום טהרה על המים. - וכאשר ראו שהשכינה צכודו נגלה עליהם, עד שהראו באצבע ואמרו זה ה-לי, ולכאורה אין השראת שכינה בחוץ לארץ, לכן הוסיפו ואנוהו, הרי עלינו מתחילה בכנפי נשרים אל מקום בית המקדש, ועל כן שפיר יכולים אנו לראות מראה השכינה גם בחוץ לארץ.

ובזה יתבאר מה שאומרים בהגדה ויזיאונו ה' ממצרים ציד חזקה וגו' (דברים ו-כא), לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא צכודו ובעצמו. ולכאורה זה סותר מה שאמרו במדרש תנחומא (פ' אחרי יצ), ישראל נושע זה' תשועת עולמים (ישעיה מה-יז), אמר הקב"ה בעולם הזה הייתם נושעים על ידי בני אדם, במצרים על ידי משה ואהרן, צימי סיסרא על ידי צרק ודצורה וכו', ועל ידי שהיו צשר ודס הייתם חורין ומשתעבדין, אבל לעתיד לבא אני בעצמי גואל אתכם, ושוב אין אתם משתעבדין שנאמר

בליל שביעי של פסח תשע"ג לפ"ק

אחר שהפרי אבוד ולא נשאר צו אלא נקודה של חיות, יכולים עוד להתחדש ולעשות פרי צריצוי עולם ממה שהיה מלפנים. וזה שאמר כי כארץ תוליא נמחה, וכגנה זרועיה תצמיח, שמתחלה נרקב הגרגיר ונפסק כל מהותו ומראיתו, ושוב מתחיל להצמיח, כן יצמיח ה' נדקה ותהלה לישראל נגד כל הגויים.

אמנם יש צוה עוד כוונה, דאיתא בגמרא (חולין ס:) רב אסי רמי, כתיב (בראשית א-יב) ותולא הארץ דשא בתלת בשבתא, וכתיב (ז-ח) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ [עדיין לא היה בארץ], במעלי שבתא מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע [מתאווים למי גשמים כדכתיב (שם) כי לא המטיר] עד שצא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים ונחמו, ללמדך שהקב"ה מתאווה לתפלתן של נדיקים. רב נחמן בר פפא הו"א ליה ההיא גינתא שדי ציה צירני [זרעים] ולא נמח, צעא רחמי, אתא מיטרא ונמח, אמר היינו דרב אסי [שהקב"ה מתאווה לתפלתן של נדיקים] ע"כ.

והנה אנו למדים מזה דבר נפלא בהנהגת הצורה, שלפעמים

הים ראה וינס וגו', מה לך הים כי תנוס וגו', מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלו-ה יעקב (תהלים קד-ה). ויש להצין כוונת השאלה והתשובה שמציא המשורר. ונראה דהנציא אומר (ישעיה סא-יא) כי כארץ תוליא נמחה, וכגנה זרועיה תצמיח, כן יצמיח ה' אלקים נדקה ותהלה נגד כל הגויים. ובפשוטו הכוונה, כי לפעמים מולא האדם את עצמו במצב גרוע עד שאינו יכול לראות מאין יצא עזרו. עם כל זה אין לו להתייאש, כי לה' התשועה, והרבה דרכים למקום להמציא לו ישועתו. וכמו שאנו רואים בכל הנסים שנעשו להכלל ישראל שצרגע האחרונה צאה ישועתם. הן צגלות מצרים שהושפלו עדי ארץ, שלא יכלו עוד להתמהמה, והן צנס גזירת המן, אשר כתב שנכתב צסס המלך אין להשיב, ושוב נתהפך הכל לטובתן של ישראל.

וב"ל מה שצרא הקב"ה בעולמו לא צראו אלא לכבודו, ללמוד ממנו הנהגה לבאי עולם. ואנו רואים כי סדר הצמיחה היא, שמתחלה זורעין גרגיר צאדמה, והיא נרקצת שס לגמרי עד שלא נשאר צה אלא קוסטא דחיותא, וממנה מתחיל לצמוח פרח ושצלים ותצואה ואילנות, צריצוי פירות לאין מספר. והוא צא להורות שגם

לחוציא הדשאים ועם כל זה מנעו ה' מלנצת ועמדו על פתח הקרקע, כדי שיצקש עליה אדם הראשון מתחלה, שהקצ"ה התאווה לתפלתו, כן הוא בכל השפעות הטובות המיועדות לאדם, אשר מזונותיו של אדם קצוצים לו מראש השנה (צ"ה טו:), עם כל זה לפעמים הם עומדים על הפתח, וממתיינין על תפלת האדם להורידו. וכמו שהארץ תוציא נמחה וגנה זרועיה תלמיח, שהמתין ה' מתחלה על התפלה, כן יצמיח ה' נדקה ותהלה נגד כל הגויים, אם רוצים אנו מה' נדקה ותהלה, יש לנו להקדים התפלה עצורה.

ובצ"ב גם כן ציעקב צבינו, שהצטיח לו ה' צמראה הסולם, הנה חנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וגו', כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית כח-טו). ואם כן מהראוי היה שיתן ה' בלבו של עשו שלא ירדוף אחר יעקב, וישכיח מלצו אחר עשרים שנה מה שעבר עליו מתחלה. ולא כן היה, אלא ה' נתן בלבו של עשו לרדוף אחר יעקב, וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו (שם לב-ז), וירא יעקב מאד, והתקין עצמו לתפלה, ויאמר יעקב אלקי אבי אברהם וגו' (רש"י לב-ט). וכל זה למה, הרי יעקב הוצטח ציטעת ה', ולמה המציא לו נרת עשו, אחר שבסופו ממילא יתרה אליו ויפול על

מונע ה' את הטובה המיועדת כצד להאדם, כדי שיתפלל מתחלה עליה, כי הקצ"ה מתאווה לתפלותיהן של ישראל. כי הרי צלי דשא ושיח השדה אין קיום לעולם כלל, ואם הקצ"ה צרא עולמו, הרי צריכין שתוציא הארץ דשא ועץ עושה פרי, ומכל מקום מנעם ה' מלנצת, ועמדו על פתח הקרקע, ומנפים לתפלת האדם, ואז ירדו גשמים ונמחו. כי כח התפלה היא היא מה שגורמת להמשיך להאדם מה שמוכן לו. והחכם עיניו צראשו לעמוד ולהתפלל תמיד על הנטרכותו, שלא יצוא לידי כך שימנעו צרכיו ממנו כדי שיצטרך להתפלל. ועל זה אמרו (סנהדרין מד:): לעולם יקדים אדם תפלה לזרה, והכוונה שלא יצוא לידי מצב כזה שימנעו צרכו מן השמים, ולהעמידו בצרה, כדי שיתפלל, אלא הוא יקדים תפלתו, קודם שיזמינו לו הצרה כדי שיתפלל. ומצינו ציחק צבינו, ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו (בראשית כה-כא), ואיתא במדרש (צ"ר סג-ה) ששפך תפלתו בעושר ע"כ. והיינו שלא המתין בתפלתו, אלא בשעת עושרו שפך תפלתו על מחסורו, שלא יצטרכו להמעט מתחלה עושרו כדי לעוררו להתפלל.

וזדהו שאמר הכתוב, כי כארץ תוציא נמחה וכגנה זרועיה תלמיח, כמו שאנו רואים בתחלת צמיחת הארץ את פריה, שהיתה מעותדת הארץ

אדם להתפלל עליהם, וכן היה כעת בקריעת ים סוף, לא מנאו ים סוף קרוע לפניהם, עד שהתפללו מתחלה אל ה'. והו ש אמר להם משה, 'התיצבו' וראו את ישועת ה', אין עמידה אלל תפלה (צרכות ו:), צאמת הישועה עומדת לכם מוכן כי תנאי התנה ה' על זאת צתחלת הצריאה, אצל ממתינין תחלה על התפלה. והו שנאמר על ישראל צמנרים (ישעיה טו-ו) רצבה כצמח השדה נתחין, שדומים היו לצמח השדה, שהוצרכו מתחלה לתפלה, ורק אחר כך צאה ישועתם.

וזדו ש אמר הכתוב, צאמת ישראל ממנרים וגו', לא נס הם מתחלה עוד קודם שהגיעו אליו צני ישראל, שימנאו לפניהם ים קרוע לגורים שיוכלו לעבור צה, אלל הם 'ראה' מתחלה את ישראל חונים על שפת הים, ורק אחר כך נס מפניהם. ועל זה שאל מה לך הים כי תנוס, למה נס רק אחר שראה אותם, הלל תנאי התנה מתחלה שיקרע הים לפניהם, ולמה לא נס תיכף קודם צואם ולמנוע מישראל הצער של היראה והפחד ממנרים. ועל זה השיב כי הסיבה הו, מלפני אדון חולי הארץ, הלל כן התנהג האדון כאשר צרא את הארץ, שצוה תוציא הארץ דשא, ולא ילאו רק עד פתח הקרקע, כדי שיתפלל על זה אדם הראשון תחלה. ואמר לשון 'חולי' ארץ, שהוא

נואריו וישקהו. אין זה אלל מפני שהקצ"ה מתאזה לתפלה, שעל ידה יומשכו הישועה מלמעלה.

ובדבר הזה היה בקריעת ים סוף, שאמר הכתוב (שמות יד-כו) וישב הים לפנות צוקר לאיתנו, וצמדדש (שמו"ר כה-ד) לתנאו שהתניתי עמו מתחילה. ואמרו (צ"ר ה-ה) תנאין התנה הקצ"ה עם הים שיהא נקרע לפני צני ישראל ע"ש. ואס כן יפלא למה הציא ה' את ישראל צפחד משונאיהם, וכמו שנאמר (שם יד-י) ופרעה הקריב וישאו צני ישראל את עיניהם והנה מנרים נוסע אחריהם וייראו מאוד ויצעקו צני ישראל אל ה', ומשה הוצרך לומר להם אל תיראו, התיצבו וראו את ישועת ה' (יד-יג), הלל מן הראוי היה שכאשר יגיעו לים סוף ימנאו לפניהם הים קרוע ועומד, וממתין עד אשר יצאו ישראל צתוכו, כאשר היה התנאי מתחלה. ולא כן עשה ה', אלל מתחלה ויצעקו צני ישראל אל ה', כי על כל דבר צריכין להקדים תפלה, ואז התעורר הים לקיים תנאו.

וזדו דוגמת יעקב אצינו שהוצטח מתחלה בישועת ה', ומכל מקום צא עשו כנגדו, ואחר שהתפלל נתן ה' חנו צעיני אחיו. וכמו כן היה צתחלת צמיחת העשב ודשאים, שהמתינו על פתח הקרקע עד שעמד

מפני שהקב"ה מתאווה לתפלתן של ישראל עבדה"ק. וכמו כן הוא ציוונו של אדם, שארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין צת פלוני לפלוני (סוטה ב.), ואף על פי כן קשה לזווגן כקריעת ים סוף (שם), סיבת הקישוי הוא דומה לקריעת ים סוף, שנריכין להתפלל מתחלה. ועל זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא (תהלים לב-ו), זו אשה (ברכות ט.).

[וראייתי לפרש צוה מה שאמר דוד,

ה' רועי לא אחסר, צנאות דשא ירביצני, על מי מנוחות ינהלני (תהלים כג-א), כי צאמת כל הצטרכויותי כבר קצובות לי מראש השנה, ו'ה' רועי לא אחסר', והסיבה שלא השיגוני היא, כי 'צנאות דשא ירביצני', שהקב"ה נוהג עמי על דרך שנהג עם הדשא בששת ימי בראשית, שלא יצאו מפתח הקרקע עד שהתפללו עליה. וגם 'על מי מנוחות ינהלני', שמנהלני כמו יוצאי מצרים אשר ניהלם על מי מנוחות, והלכו בתוך הים ציבשה, כי גם הם לא הגיעו לזה רק על ידי תפלה, וכמו כן ה' הרועה אותי, עומד ומנפה תחלה על תפלתי ואז יפתח אורות הטוב להשפיע לידי האדם די מחסורו אשר יחסר לו. (קונטרס אור נח, לפסח).

אחד מלשונות התפלה, ויחל משה את פני ה' אלקיו (שמות לב-יא), כי רצה ה' שיתפללו על הארץ תחלה, שירדו גשמים ויוציאו מה שנריכין להוציא. ועוד, מלפני אלו-ה יעקב, שגם ציעקב היה כן, שהוצטח על שמירתו, ואף על פי כן לא נמנע ממנו ציאת עשו ופחדו ממנו, כדי שיתפלל מתחלה עליה, כן היה צקריעת ים סוף, שלא נקרע מתחלה מעצמו רק אחר שהתפללו ישראל אל ה' על ישועתם.

ובספר עשרה למה (דו"ש א') כתב

לצאר צוה מה שאמרו חז"ל (פסחים קי"ח). קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. ולכאורה מהו הדמיון של מזונות לקריעת ים סוף. ומה גם שאין שייך לומר על צורא שמים וארץ מאפס המוחלט, שיהיה נמצא דבר שהוא קשה לפניו. אך הכוונה היא, כי מקריעת ים סוף אנו למדים שגם כל מה שהתנה ה' מתחלה צריכין תחלה תפלה להוציאה אל הפועל. ולפעמים קשים מזונותיו של אדם, שיקשה על האדם שיגיע אל מזונותיו, אף על פי שהם קצובות לו כבר מראש השנה. אל תחמה על החפץ, ודע שטעמו של דבר 'כקריעת ים סוף', שהיה גם שם תנאי תחלה, ואפילו הכי לא נקרע עד שהתפללו,

בסעודת נעילת החג תשעי"ג לפ"ק

מצחג הפסח שלא נאמר להדיא, אלא למדים זאת משאר המועדים. והענין הוא, כי מי שחי באמונה טהורה הוא תמיד שורה בשמחה, כי ה' אמו, וכל מה דעציד רחמנא לטב, ומאמו לא תלא הרעות, ומקבל כל המנצחים בשמחה, וכמו שאמרו (ברכות ס.) חסד ומשפט אשירה (מהלים קא-ה), אם חסד אשירה אם משפט אשירה ע"כ. ואם כן צחג הפסח שכל שורשו הוא להתעלם באמונת ה', ממה שראינו עין בעין במצרים, אין מן הצורך ללוות על השמחה צמיחה, כי עלם היום טוב הוא אמונה, והשורה באמונה שורה בלאו הכי בשמחה.

ואיתא צמדרא (שמו"ר כג-ז) אז יסיר משה (שמות טו-ה), הה"ד (משלי לא-כו) פיה פתחה צחכמה ותורת חסד על לשונה, מיום שצרא הקצ"ה את העולם ועד שעמדו ישראל על הים, לא מצינו אדם שאמר שירה להקצ"ה אלא ישראל, צרא אדם הראשון ולא אמר שירה, הציל אברהם מכבשן האש ומן המלכים ולא אמר שירה, וכן יצחק מן המאכלת ולא אמר שירה, וכן יעקב מן המלאך ומן עשו ומן אנשי שכס ולא אמר שירה, כיון שבאו ישראל לים ונקרע להם, מיד אמרו שירה לפני הקצ"ה, שנאמר

אנו עומדים צסיום החג הקדוש של פסח, אשר צראש כל מועדות נשאת פסח, כמו שהראש משפיע חיות לכל איברי הגוף, כן הוא יום טוב של פסח, חג האמונה, ממנו שורש חיי הנפש. וצומן שצית המקדש היה קיים, היו עולין ליראות פני ה', ומפני חטאינו גלינו מארצנו, ואין לנו יכולים לעלות ולראות, אצל התורה היא נצחיות, והכתוב אומר (שמות כג-יז) שלש פעמים צשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך צצמקום אשר יצחר, וצומן שצית המקדש היה קיים, היה שם המקום אשר צחר ה' להשרות שכינתו. אמנם גם כעת יש מקום אשר צחר ה' צו, וכמאמר (מגילה טט.) ואהי להם למקדש מעט צצרות אשר צאו שם (יחזקאל יא-יז), אלו צתי כנסיות וצתי מדרשות צצצבל ע"ש. וכאשר לנו צאים צימי החג צצתי כנסיות לנו מקשרים עצמינו לה', וצאים לראות וליראות את פני ה'. והקצ"ה מצקש מאתנו, ולא יראה את פני ה' ריקס (דברים טו-יז), שלא נלא ריקס ממה שזכינו לראות פני ה', אלא יש ליקח אתו עמו מה שספג צצוכו צצמשך ימי החג, גם על ימי החול שלאחריו.

והנה בכל המועדים נאמרה צצורה מלות שמחת יום טוב, חוך

הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, אמר לו הקדוש צרוך הוא ליחזקאל לך והחיה מתים בצקעת דורא וכו', פתח ואמר (דניאל ג-ג) אתוהי כמה רבצין ותמהוהי כמה תקיפין, מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר וגו'. אמר רבי יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע שאלמלא בא מלאך וסטרנו על פיו, ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים. וברש"י שהיה משבחו שבחות נאות יותר מדוד, ואילו אמרן, הקב"ה היה נוטה אחריהם יותר מאחרי השירות שעשה דוד ע"כ. והוא פליאה, איך יתכן כי נצודנאצר היה יכול לכיין לומר שירות ותשבחות, חרוזים יותר נעימים ומשובחים, מדוד מלך ישראל נעים זמירות ישראל, אשר חנות לילה אקום להודות לך, ושבעים שנה היה מאריך בכל לילה בשירות לה', ונצודנאצר הרשע צפעס הראשונה שאמר שירה, הגיע למדריגה זו לומר שירות יותר נאות מדוד המלך אתמהה.

ואמר הרה"ק מקאצק זי"ע, כי מעלת חשיבותו של זמירות דוד המלך יותר מזמירות נצודנאצר הרשע, כי נצודנאצר היה אז במלא גדלו ותפארתו, לא נחסר ממנו כל מה שעיניו חמדו. הוא היה מהשלשה שמלכו כפיפה (מגילה יא:), ומלך מסוף העולם ועד סופו, ואפילו צעופות

אז ישיר משה וצני ישראל, הוא פיה פתחה בצחמנה, אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה ע"כ. והיא פליאה שהאבות לא יאמרו שירה על הצלתם, הלא גם ילד קטן אומר הודאה וסירה כאשר נותנים לו איזה חפץ. גם להצין מה שאמר פיה פתחה 'צחמנה', הוא ליה למימר פיה פתחה 'בשירה', ומהו כוונת הקיום ותורת חסד על לשונה. וגם בהכתוב עצמו יש לדקדק, אז ישיר משה וצני ישראל וגו' ויאמרו לאמור' (שמות טו-טז), שלכאורה הוא לשון כפול ומכופל. וגם הוא ליה למימר אז 'שר' לשון עבר, ולמה אמר 'ישיר' לשון עתיד.

וצראה, כי לומר שירה על חסד ה', כאשר הולך אלל האדם כפי מה שרואה, ויש לו עושר וכבוד וכו', והוא משורר לה' על מצבו, זהו מדריגה קטנה, להכיר טוב לה' על חסדו. אך מעלתם של ישראל לומר שירה גם כאשר רעה ויגון אמא, הוא מאמין לאמיתו שזהו חסד ה' אליו לפי תיקוני נפשו. ולפעמים הוא עזור טובה העתיד לצוא, וכמאמרם (ברכות ה.) שלש מתנות טובות ניתנו לישראל, וכולן לא נתנו אלא על ידי יסורין. ולומר שירה צעת רעה, מפני שמכיר ומאמין שזהו חסד, וחסד ומשפט אשירה, זהו מעלה יתירה.

ואיתא בגמרא (סנהדרין כג:) תנו רבנן צעעה שהפיל נצודנאצר

לצוא להודות, ואמר זה השער לה' לדיקים יצואו צו, הודאה שלדיקים זוכים לומר. ומהו ההודאה, 'אודך כי עניתיני', אני מודה לך על מה שנענה בעיני, וגם על מה 'זתהי לי לישועה', הן על המשפט והן על החסד, שמאמיני שבסופו תצמח גם מהרעה טובה, ואכן מאסו הצוניים היתה לראש פינה.

וְלַמְדָּרִיגָה זו זכו ישראל צלחתם ממנרים, שזכו להכיר התגלות ה', עד ששפחה על הים ראתה מה שלא ראה יחזקאל, ואמרה זה א-לי. והשיגו אז שגם הימים של עוני וצער במנרים היתה טובה וחסד לתיקון נפשם, וציסורין אלו יזכו לתורה ולארץ ישראל שניתנה ציסורין. וכאשר אמרו שירה, אמרוה לא רק על הישועה, אלא גם על הימים של צער שהיו במנרים. וזהו שאמר הכתוב וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במנרים (שמות יד-לא), כי גדולה הוא מדת החסד, וכמו שנאמר (דברי הימים א כט-יא) לך ה' הגדולה והגבורה וגו', ואז ראו והצינו והשכילו לדעת את ה' הגדולה, מדת החסד, אשר עשה ה' עמהם 'במנרים', בהיותם בשיעבוד ועינוי, ועל זה ענו ואמרו שירה לה', אז ישיר משה וצני ישראל את השירה הזאת לה'.

וְאָמְרוּ זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו (שמות טו-ב). כי

משל, שאפילו עוף לא היה לפתוח פיו חוץ מרשותו (פרקי דר"א פרק י"א). וכינס כל ממונו של עולם (פתיחתא חיכה ה). ואיזה חידוש שמודה ומשבח לה' על כל הטוב שעשה לו, ומי לא ימלא פיו שירות ותשבחות צמנצ כזה. אמנם דוד מלך ישראל אשר היה מעונה כל ימיו, נרדף משאל המלך ושוב נרדף מצנו אצלום, עד שהולך לברוח מציתו, והיה נע ונד במדבריות ובמערות, ואף על פי כן היה פיו מלא שירה לה', מומור לדוד צברחו מפני אצלום צנו (תהלים ג-א), גם בהיותו צורח בשעה שהחרב הונח על נוארו, היה אומר מומור בשיר וקול תודה, צודאי שזמירות כאלו חשובים מאד למעלה.

וְלַבֵּן רצה המלאך לנסות את נצוכדנאצר, וצא וסטר, דבר אשר לא הורגל צו נצוכדנאצר מעולם, שיסטר אותו על פניו, ומעתה נראה אם שוב יאמר שירה, ותיכף נסתם פיו, כי רשע לא יוכל לומר שירה צעת שמקבל סטירה על פניו, ואז ראו כי אי אפשר לגנות שירות של דוד, כי הוא אומר שירה גם צעת שמקבל סטירה אחר סטירה, צרה אחר צרה, הוא לא עומד מלומר שיר ושצחה ע"כ.

וזהו שאמר דוד (תהלים קיח-ט) פתחו לי שערי צדק לצוא צם אודה י-ה, ואיזה הודאה הוא רוצה

הדור שיצא ממצרים, אם כי היו מתחלה נשיעבוד, מכל מקום ראו אחר כך הישועה, ויצאו זרעו גדול, תשעים חמורים לכל אחד מלאים מכספה וזהבה של מצרים (זכורות ה.). אבל מצותיהם בדורות שקדמו לא היה להם גם יום אחד בחייהם חיי נחת, הם נולדו כעצדים במצרים ומתו ככה. וכעת השיגו ישראל החסד המופלא שנעשה גם עם מצותיהם, אשר עין הגשמי לא משיג זאת. ואמרו על עצמם זה א-לי ואנוהו, הקצ"ה התנהג עמנו במדת החסד בצחינת חסד א-ל כל היום (מהלים נב-ג). ולא רק עמנו שזכינו ללאת ציד רמה התנהג בחסד, אלא הוא גם 'אלקי צבי', צבי שנולד ומת בצער, גם זהו ממדת חסדו, אלקי צבי וארומנהו.

אשירה, שאומרים שירה גם על המשפט, מגודל הכרתם בחסד ה' שלא יתכן שיהיה צוה רעה אלא חסד. הרי יתכן שהגם שכעת הם בהשגה זו להודות גם על הצער והעוני, אבל ברבות הימים, יתכן שלא יהיה במדריגה זו, כי הרי עניות מעברת את האדם על דעתו ועל דעת קונו (עירובין מא:). על כן בזמן שהם במדריגה שמכירים להודות גם על הצער, הם מודים ומשצחים לא רק על מצבם שהם עומדים צו כעת, אלא על כל המצבים שיהיה להם לעתיד, אשר יתכן שאז לא יאמרו שירה עליה, הם אומרים זאת כעת, על כל החסד אשר עשית עמדי ועל כל החסד אשר אתה עתיד לעשות עמי.

אך יש צוה עוד ענין עמוק יותר, כי אנו אומרים (בזמירות ש"ק) מודה אני לפניך על כל החסד אשר עשית עמדי, ועל כל החסד אשר אתה עתיד לעשות עמי. ולכאורה על מה שעתיד לעשות סגיי להודות אז בצוה הזמן של החסד, ולמה הוא מודה כעת על חסד שלעתיד. אמנם יתכן שאז לא יהיה בהשגה זו להודות, ויתכן שיחסר לו ההודאה על החסד אז, על כן כעת שהוא עומד במצב של הודאה, הוא מודה ומשבח גם על החסד שלעתיד.

ולבן ישראל בעמדם על היס שהיתה אמונתם ברום המעלות, והשיגו חסד ה' בכל דבר, וראו היד הגדולה של חסד ה' במצרים. והם השיגו אז, כי ישועה זו אינה נלחית, אלא יצאו עוד שאר גליות להשלים, וכמו שאמרו בשירתם תביאמו ותטעמו צהר נחלתך (טו-יז), וברש"י נתגזרו שמשנה לא יכנס לארץ (צבא צהרא קי"ט:), ואמרו עד יעבור עמך ה' (טו-טז), זו ביאה ראשונה [צימי יהושע], עד יעבור עם זו קניית, זו ביאה שניה [צימי עזרא] (סוטה לו). ומי יודע אם יהיו ישראל אז בחוקף הגליות במדריגה זו לשורר ולהודות על המשפט. וזהו כי כעת

ובערתה מכל שכן בצדיקים, אשר הן חסד אשירה, והן משפט

חסד על לשונה, מה שלמדו לדעת ולהכיר שהכל הוא חסד, דבר זה הוא תדיר על לשונה, שהם מודים תמיד לה' בכל המצבים.

ומדה זו של אמונה, יש ליקח עמנו מהחג הזה, לחיות בהשקפה זו, שהוא מושגת תמיד מאת ה', ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:). וכיון שה' אמו עמו לעולם, לא יתכן שיהיה זה רעה, כי אב רחמן לא יצער את בנו אלא אם הוא לטובתו. ואז יהא השמחה שרויה במעונו תמיד, כי כאשר יודע שה' רועי אז לא אחסר. הן כאשר בנאות דשא ירביצני ועל מי מנוחות ינהלני, והן כי אלך בגיא נלמות, לא אירא רעה כי אתה עמדי. ועל זה אמר הכתוב (שמות יג-ו) ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה, ופירשו בו, כי יש לשמור את חג הפסח במועדו, והשפעתו תהיה על כל השנה כולה, מימים ימימה.

ולבאורה מה שאמר הכתוב ויאמינו בה' אחר שראו הנסים הגדולים, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, הלא אמונה הוא על דבר שאין רואים בחוש אלא מאמינים בו, אבל הרואה את ה' ומראה עליו באצבע ואומר זה א-לי, אין צריך שוב לאמונה. דוגמת האדם

היו יחד כל הששים רבוא נשמות ישראל, על כן כללו אז בשירתם לומר שירה על העמיד, גם על כל הזמנים שלעתיד, הן ימי חסד והן ימי המשפט, הם מודים כעת לה' על החסד ההוא. ועל כן אמר אז ישיר, בלשון עתיד, שהשירה אינו רק על מה שנתהוה להם במצרים, אלא גם על העתיד עד סוף כל הדורות, ויאמרו לאמור, מה שהיו צריכין לומר לעתיד אמרו כעת, והודו לה' הן על החסד אשר עשית, והן על החסד אשר אתה עתיד לעשות עמנו.

וישירך, כזאת לא אמרו גם האבות, כי הן אמת שאמרו שירה על החסד שנעשה עמהם, ואפילו על ימי הצער שלהם אמרו שירה כדרכן של נדיקים, אודך כי עניתי, וגם על מה ותהי לי לישועה. אבל לומר שירה על העתיד להדורות הבאות לא אמרו. ורק כלל ישראל, שורש הששים רבוא נשמות, הם אמרו שירה גם על העתיד, כי השיגו שגם הגליות הבאות הם כולם חסד בשורשם. והו מדת החכם, הרואה את הנולד (תמיד לב). ועל כן דרשו עליהם הכתוב, פיה פתחה בחכמה, מה שפתחו ישראל בלשון אז ישיר, בלשון עתיד, זהו ממדת החכמה שראו את הנולד, ויתכן שאז לא יהיו ישראל במדרגה לומר שירה גם על הצער והעוני, על כן אמרו הם שירה כעת על זה. ותורת

הפשוט, כי יש אמונה מזד המקירה, שחוקר בצריאת העולם, הנסים והנפלאות שיש בהטבע, וממנו מכיר שיש מנהיג לצירה. ויש אמונה מזד קבלת האצות שקבלנו מאצרהם אצינו ראש המאמינים, והאמין צה' ויחשבה לו נדקה. וצמנרים ראו זאת גם צעיני צשר, איך צעל הצירה הפך כל הטבעים ועשה צהם כרצונו. והיינו שיציאת מנרים הוא לעדות על האמונה הטהורה שיש לנו. וכמו כן כל הנסים שנעשו לישראל צאים להעיד שאין אנו טועים ח"ו צאמונתנו.

אבל צאמת יש צזה הרצה יותר, כי אין אנו צריכים לעדות על זה, ודי לנו צמסורת וקבלת אצותינו, וכל מה שמוסיפין לראות זאת צחוש מחליש חשיבות אמונתנו. אך מעלת האמונה שיש ציציאת מנרים, וכן צשר כל הנסים, כי אחר שאנו משיגים לראות צעיני צשר גדול כמו, אנו צאים להשגה להאמין יותר צמה שמופלח מעיינינו, להכיר כי מה שאנו רואים הוא רק כטיפה מן הים נגד עולם גצורתו. וכל מה שמתצרר לנו נפלאותיו צאים להכרה להאמין שיש צו הרצה יותר ממה שאנו משיגים, ומתעלה צזה האמונה הטהורה שיש צנו למדריגה יותר גדולה, שמשגיין שלגדולתו אין חקר, וכל מה שאנו רואים צעינינו אינו כלום נגד אמיתית גדולתו, אשר לתצונתו אין חקר.

שאומר שיש לו מטבע צחוך ידו, כל זמן שהיד מכוסה צריכין להאמין שהוא כדצרו, אצל כאשר מגלה את ידיו אין צריכין עוד לאמונה.

אך הענין הוא, כי אין שיעור וערך לגדולתו, ולתצונתו אין מספר, עד שלא ישיגוהו משיגי הגוף, וכל מה שאנו רואים ומכירים גדולתו אינו אפילו כטפה מן הים נגד גדולתו האמיתית. וכאשר מתצרר לעיינינו מקצת גדולתו שהוא נורח מאוד, אנו צאים להכרה להאמין צו יותר הרצה ממה שעינינו רואות, כי צאים להשגה שגדולתו וגצורתו הוא גדול כל כך שאין להשיגו, ותכלית הידיעה לצוא להכרה שאין יודעים. ואחר שראו את היד הגדולה אשר ה' צמנרים, צאו לידי אמונה שכל מה שמשגיין ורואין אין זה אפילו כטיפה מן הים נגד גדולתו האמיתית. והרי כל הנסים שהיו צמנרים אינם כלום נגד הנסים שנוכה לראות לעתיד צגאולתן של ישראל, עד שניסי יציאת מנרים יהיו טפל, וניסי שיעצוד מלכות יהיו עיקר (צרכות יצ:). ולכן אחר שהאמינו צה' צמה שיש עוד יותר ממה שהם רואים, על כן אז ישיר משה, רמו לתחיית המתים, אמרו שירה גם על גדולתו שלא רואים עדיין, והוא תחיית המתים.

וזדה הענין ששורש האמונה צישראל צא מיציאת מנרים, שפירשו

צבית ישראל. ומה גם שצמלאכים יתכן להיות גם טעות, על דרך שאמרו (חגיגה ד:): צמרים מגדלך שער נשיא ע"ש. על כן צא ה' להשלים מה שהחסיר המשחית.

אך לעניינינו יש לומר, כי עיקר החינוך לבנים אינו רק ממה שאומר לו מה יעשה, אלא ממה שרואה הנהגת האב בעצמו, איך הוא לומד ומתפלל ומקיים מצוות ה' ציגיעה וצשמחה וצמסירת נפש, זה עושה רושם כביר, שרואה דוגמא חי תמיד לנגד עיניו. וכמו שדיברנו כליל סדר פסח דלכן חייב אדם לראות ולהראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, בהחירות בהסיעה וכלים נאים, שימחשו הדברים צעיי צניו, שהאבא אמונתו כל כך חזק כאילו הוא עצמו יצא. והנה שתי מצוות אלו פסח ומילה היתה בהם מסירת נפש רב, ענש המילה לוקנים ולנערים, והקרבנות הפסח, הן נוצח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו. אך זהו רק להאב המקיימו, וצמנה יתחנכו גם הבנים למסירת נפש. על כן צוה ה' ליתן מן הדם על המשקוף והמזוזות מצפנים (מכילתא), שיהיה זאת לנגד עיני בני ציתם בכל עת כשיוצאין ונכנסין בהפתח, שהצית שלנו הוא צית של מסירת נפש, וזה ישאיר רושם עז על בני ציתו. והיה הדם לכם לצות על הצתים (יב-יג), זה ישאיר אות על בני הצית איך צריכין לעבוד את ה', ואז

והנסיס שעושה ה' לעמו ישראל, חוץ ממה שהם לעדות על האמונה הטוהורה, צבני אדם הפשוטים, הרי זה מוסיפה צאיכות אמונתנו, להאמין צו עוד יותר צמה שמופלל ומכוסה עוד מאתנו.

והנה ממצות החג הוא לחנך גם את צניו צאמונת אלקי עולם, והגדת לבנך וגו', ולמען תספר צאזני צנך וגו'. ונראה לומר נקודה צוה, צמה שמצות ה' צפסח מצרים היתה, וטבלתם צדם אשר צספ, והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו', וראה את הדם וגו', ולא יתן המשחית לצוה אל צתיכם לנגוף (יב-יג). וכבר הקשו, הו צמצרים לו עבר משחית, אלא ועצתי צארך מצרים צלילה הוה (יב-יג), אני ולא מלאך אני ולא שרף, ולאזיה צורך הוצרך האות על הצתים צנתינת הדם. וצתרגוס יונתן (יב-יג) כתוב, שגם מדם מילה נתנו על הפתח, וטעמא צעי.

ובפשוטו יש לומר, כי על צתי המצרים שלח ה' את מלאכי הצבלה להשחית, וניתן להם סימן על הצתי צני ישראל צנתינת הדם, שיפסחו על צתים הללו. אך אם כן מצרי שהיה צבית ישראל ימלט, וצאמת לא כן היה (רש"י יב-יג). ולכן הוצרך ה' לעבור על צתי צני ישראל לנגוף צמצרים לכלות גם אותן שהיו

מוכלו להיות בטוחים שגם צמיכס חולות, לא יכנס לצמיכס, כי הצית יתגדלו על דרך זה, ולא יתן המשחית שלכס רשוס בעבודה של מסירת נפש, לצוא אל צמיכס לנגוף, המשחית צדס פסח ומילה על המשקוף ועל צמלרים, הטומאה השוררת צראש כל המוזות.

* * *

דער אייבערשטער האט אונז מיט דעם געלערנט ווי אזוי מיאזי מחנד קינדער, אז סיאיז נישט גענוג וואס א איד ווייסט ביי זיך איך פיר זיך ערליך, איך טוה וואס מי דארף טון, ווייז עס פאר דינע קינדער, דינע קינדער דארפ'ן זעהן וויאזוי דו דאוונסט, דינע קינדער דארפן זעהן וויאזוי דו בענמשט, און וויאזוי דו לערנסט, סיאיז נישט גענוג וואס דו טוסט מצות פאר דיר, און די קינדער ווייסן נישט. דעם וואס זיי וועלן זעהן וויאזוי די עלטערן פירן זיך, דאס וועט איבערלאזן דעם רושם. אז א טאטע וועט זאגן פאר'ן קינד מי דארף נישט האבן קיין אינטערנעט, מי דארף נישט האבן די און די כלי, איז נאך נישט זיכער אז ס'וועט מאכן א רושם. טאטער וועט ער אבער זעהן אז דער טאטע האט מסירות נפש ביי זיך אין שטוב, ער וועט הערן פון זיין טאטע, אין מיין שטוב קומט נישט אריין די כלי, מיין שטוב איז אפגעהיטן. און ווען דער טאטע נעמט ארויס א סעלפאון, זעהט ער אז מאושר איז אויפגעשריבן דערויף מיט גרויסע אותיות, איך האב א סעלפאון וואס איז כשר, דאס לאזט איבער א רושם אויפ'ן קינד, נישט דאס וואס ער זאגט איהם אז מי דארף זיין ערליך, און מי דארף זיך אזוי צו פירן, דאס האט נישט קיין הכרח ס'זאל איבערלאזן א רושם אויף די קינדער. קינדער מוזן זעהן א זאך מיט די אויגן, זעהן ווי דער טאטע פירט זיך ערליך.

האט דער אויבערשטער געהייסן מיזאל נעמען דעם דם פסח און דם מילה, און לייגן עס על המשקוף ועל שתי המוזות, ווי דאס קינד וועט גיין, זאל ער זעהן דם פסח, זאל ער זעהן דם מילה וואס דער טאטע האט פארגאסן פון זיך פאר'ן רבנו של עולם. והיה הדם לכם לאות על הבתים, דאס וועט איבערלאזן א צייכן אויף די שטיבער, ענקערע שטיבער וועלן זיין אנדערע סארט שטיבער ווען א קינד זעהט דעם מסירות נפש פונעם טאטין. דאס האט דער אויבערשטער אונז געהייסן טוהן אין מצרים, און דער אויבערשטער האט אונז מבטיח געווען אז ווען דו וועסט אזוי טוהן, אז מ'וועט

דערקענען דיין מסירות נפש ביי דיר אין דערהיים, זאג איך דיר צו יולא יבא המשחית לנגוף אל בתיכם, דער משחית וועט נישט אנקומען צו ענק אין שטוב, דער משחית קען נאר אנקומען דארט ווי א קינד זעהט דאס נישט, נאר מיזאגט איהם וואס מען דארף צו טון.

ווען א קינד זעהט דעם מסירות נפש פון עלטערן אויף תורה, אז דער טאטע איז נישט אין דער היים יעצט, ווי איז דער טאטע, ער איז געגאנגען אין בית המדרש צו זיין שיעור, דאס לאזט איבער א רושם אויפ'ן קינד. ווען ער זעט דער טאטע פירט זיך ערליך, ס'איז משאו ומתנו באמונה, ער זעט דעם דיבור וויאזוי א טאטע רעדט, ער רעדט איידל, ער רעדט נישט וואס מי'דארף נישט און וואס מי'טאר נישט רעדן, דאס לאזט איבער א רושם אויף קינדער. און דאס איז דער דם וואס דער אויבערשטער האט אונז געהייסן לייגן על הבתים, קינדער דארפ'ן זעהן מיט די אויגן די הנהגה וויאזוי עלטערן פירן זיך. און טאמער פירן זיך די עלטערן ערליך לאזט דאס איבער א רושם אויף קינדער, אויב נישט היינט וועט זיך דאס דערקענען מארגן, דאס קינד וועט עלטער ווערן, ער וועט קומען צום שכל, ער וועט קומען צום הכרה, וועט ער שטענדיג געדענקען די צורה וואס ער האט געזען ביי זיינע עלטערן, וויאזוי זיי האבן זיך געפירט, און דעם וועט איבערלאזן א רושם אויף שפעטער.

ווען מיגייט אוועק פונעם יום טוב דארף מען מיטנעמען מיט זיך די הנהגה פון חינוך, מיטנעמען מיט זיך חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, פארוואס בין איך געזעצן אזוי שייך אנגעלאגט ביים סדר, מיט אזא שיינע סדר מיש, ווייל איך האב געדארפט ווייזן פאר מיינע קינדער בפועל זיי זאלן זעהן וויאזוי איך פריי זיך מיט דעם חירות, כאילו הוא יצא ממצרים, דאס נעמט מען מיט פונעם יום טוב, אז דו ווילסט מחנך זיין דינע קינדער, זאלסטו ווייזן זיי בפועל, זיי זאלן זען ביי דיר וויאזוי דו פירסט זיך, דאס וועט איבערלאזן א געוואלדיגע רושם אויף די דורות שפעטער.

סיקומט דאך זומער, ס'איז א צייט וואס איז יעדן איינעם שווער מיט די נסינות וואס עס איז דא היינט. בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תכלין, ס'איז נישט דא עפעס אנדערש נאר תורה. מי'דארף נישט רעדן פון קביעות עתים לתורה, יעדער ווייסט דאס,

מסתם איז יעדער קובע עתים לתורה. אבער ס'דארף זיין מער ווי די קביעות עתים לתורה, ליגן אין לערנען. די בלאט וואס מ'לערנט, לערנט ער יעדן טאג א בלאט גמרא, לערנט ער א עמוד גמרא, ליגן אין דעם שיעור, טראכטן א גאנצן טאג פון דעם לערנען, ווי ער גייט ארויס אויף די גאס, איבערטראכטן וואס איז די גמרא'ס קשיא וואס איז די תירוץ און אזוי ווייטער, נישט נאר מ'האט דאס אפגעלערנט, נאר ווי ער גייט און ווי ער שטייט זאל ער דאס מיטנעמען מיט זיך און דאס חורין. אשרי דער וואס קען זיך צושטעלן צו די אלע מבצעים וואס איז שוין היינט דא, וואס מ'הארט איבער במשך פונעם חודש וואס מ'האט געלערנט און מ'לאזט זיך פארהערן דערויף, דאס געבט א געוואלדיגע שטיפ פאר א מענטש, און א עול, איבערצוחורין און שמענדיג טראכטן פון תורה, דאס איז די איינציגסטע זאך וואס היט אפ פונעם יצר הרע, בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

דאס דאווענען דארף זיין מיט א חיות און א ברען, כל שכן ווען מ'איז צוזאמען מיט די קינדער, קינדער קוקן ארויף וויאזוי א טאטע דאוונט, עס דארף זיין כל עצמותי תאמרנה הי מי כמוך, מ'דארף דאס דערקענען אינעם מענטש. מ'קען דינען דעם אויבערשטען אינעם הארץ אויבעט, דער אויבערשטער זעהט וואס מ'טוט זיך אינעם הארץ. הנסתרות להי אלקינו, וואס איז נסתרות זעהט אויך דער אויבערשטער, אבער והנגלות, מ'דארף עס ווייזן בגלוי, לנו ולבנינו עד עולם, אז מ'ווייל קינדער זאלן אויסוואקסן ערליך, דארף מען עס ווייזן.

פאר קינדער דארף מען נישט זיין קיין עניו, פאר קינדער דארף מען אלעס ווייזן, וועלכע דבר טוב א טאטע טוט, זאלן די קינדער וויסן, די קינדער זאלן דאס זעהן, מ'טוט זאכן בסתר אקעגן אנדערע מענטשן, אבער נישט פון קינדער. פאר קינדער דארף א טאטע ווייזן אפען וויאזוי ער פירט זיך, אלע דברים טובים וואס ער טוט זאלן די קינדער זעהן און זיך לערנען דערפון וויאזוי מ'דארף זיך צופירן.

זאל דער אויבערשטער געבן מ'גייט ארויס פון אזא דערהויבענע יום טוב, מען זאל קענען מיטנעמען די ברכות פונעם יום טוב, והשיאנו הי אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון. די ברכת מועדיך, די ברכה פונעם יום טוב, איז אז

מיגייט ארויס לשמחה ולששון, ווייל אז מינעמט זיך מיט די אמונה וואס מען האט זיך קונה געווען אינעם פסח, און ער לאזט עס נישט פארשלאפן ביי זיך, נאר ער חזר'ט זיך עס און ער לעבט מיט דעם, לעבט ער א לעבן פון ששון און שמחה, א צופרידנהייט מיט אלעם וואס דער אויבערשטער געבט איהם. אפילו ס'איז שווער פון אנהייב, מיט די צייט חזר'ט ער דאס איבער נאכאמאל און נאכאמאל, אזוי לאנג ביז ער שפירט באמת אז ס'ווערט אים גוט, און ער לעבט מיט א ששון און א שמחה.

זאל דער אויבערשטער געבן אונז זאלן קענען מיטנעמען די השפעה פונעם יום טוב, דער באשעפער זאל אונז אנלאדענען בברכת מועדיך יכאשר רצית ואמרת לברכנו, דער אויבערשטער וויל אונז בענטשן, דער אויבערשטער האט געזאגט ער וועט אונז בענטשען, אבער אמאל קען אראפקומען די ברכה און ס'איז דא וואס מוהן פארשמעלן דעם וועג, אז מ'לאזט נישט צו די ברכה וואס דער אויבערשטער וויל אונז געבן, בעהמט מען והשיאנו הי אלקינו את ברכת מועדיך, דער אויבערשטער זאל אונז אנלאדענען, כאשר רצית ואמרת לברכנו, אזוי ווי דו ווילסט און דו האסט געזאגט אז דו וועסט אונז בענטשען, זאל קיינער נישט אפשמעלן די השפעה פונעם יום טוב, מ'זאל דאס קענען מיטנעמען אויף א גאנץ יאר.

דעם יום טוב איז דאך משפיע פרנסה, אזוי שטייט אין הייליגע ספרים, ביי שביעי של פסח שטייט אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. יום טוב פון פס"ח איז דאך די שמות פון פרנסה. קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, ביים יום טוב פון קריעת ים סוף ווערט אויך גרינגער די פרנסה ביי יעדן איינעם. קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף, צו טרעפן דעם זיווג, צו לעבן מיט'ן זיווג, אלעס איז נכלל אין קשה זיווגו של אדם, ס'קומט די זמן פון קריעת ים סוף, איז דא א זמן פון התעוררות אז ביי יעדן איינעם זאל קענען זיין רואיגקייט אין שטוב, מנוחה ושמחה. דער יום פון פסח איז משפיע די גאולה העתידה, אלע גאולות נעמען זיך פון די גאולה פון מצרים, כימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות, מ'זאל זוכה זיין אלע אינאיינעם ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים, אינאיינעם אקעגן צו גיין משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

על הטוב יזכר

ידידינו האברך החשוב
רודף צדקה וחסד, רחמים ומוקיר רבנן

מוה"ר הלל פישמאן הי"ו

שנדב הוצאת הקונטרס לזכות את הרבים
לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו שתחי' למזל טוב

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה
להתברך בברכה המשולשת בתורה
אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד
ויזכה לראות דורות ישרים ומבורכים
מתוך רוב שמחה ונחת והרחבת הדעת דקדושה

